

Salassa pidettävien rikosasioiden käsittely käräjäoikeudessa: Opas käräjäsihteereille

Jonna Voutilainen

2024 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

**Salassa pidettävien rikosasioiden käsittely käräjäoikeudessa:
Opas kärjäsihteereille**

Jonna Voutilainen
Liiketalous
Opinnäytetyö
Huhtikuu 2024

Jonna Voutilainen

Salassa pidettävien rikosasioiden käsittely käräjäoikeudessa: Opas käräjäsihteereille

Vuosi

2024

Sivumäärä

60

Käräjäsihteerien työnkuvaan sisältyy salassa pidettävien rikosasioiden käsittelyä. Opinnäytetyössä tarkasteltiin salassapitoon liittyviä säännöksiä ja arvioitiin niitä suhteessa oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteeseen. Opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää rikossihteerien osaamista, ja tukea heidän työntekoaan sekä lisätä tietoutta salassapitosäännöksiin liittyen. Oikeudenkäynnin julkisuus on tärkeä oikeus rikosasian asianosaisille sekä yleisölle, mutta toisaalta julkisuus voi haitata yksityisyydensuojaa. Opinnäytetyössä tarkasteltiin tilanteita, joissa joitakin asiakirjoja tai tietoja saa ja pitää salata, joko lain nojalla tai asianosaisen pyynnöstä sekä tilanteita, jolloin käsittely toimitetaan suljetuin ovin.

Opinnäytetyön teoriaosuus kirjoitettiin käräjäsihteerin näkökulmasta ja tilanteita tarkasteltiin rikosprosessin etenemisjärjestyksessä ja siinä huomioitiin myös median näkökulmia. Opinnäytetyö tehtiin toimeksiantona Pohjois-Savon käräjäoikeudelle. Opinnäytetyössä käytetyt menetelmät olivat lainopillisia ja salassapitosäännöksiä tarkasteltiin voimassa olevan lainsäädännön, Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja hallituksen esityksien sekä muun oikeuskirjallisuuden valossa. Tärkein kirjallisuuslähde opinnäytetyössä oli Antti Tapanilan teos Oikeudenkäynnin julkisuus riita- ja rikosasioissa. Oikeusdogmaattiselle tutkimukselle epätyypillisesti opinnäytetyössä käytettiin täydentävänä tiedonhankintamenetelmänä kyselyä, joka antoi näkökulmia opinnäytetyöhön sisältyvän oppaan tekoon ja ongelma-kohtien löytämiseen.

Opinnäytetyön tuotoksena syntyi opas salassa pidettävien rikosasioiden käsittelyyn käräjäsihteereille. Toimeksiantajan käyttöön jäävä opas sisältää yksityiskohtaiset toimintaohjeet salassapitoasioihin liittyen rikosprosessin eri vaiheissa. Oppaan on tarkoitus toimia käräjäsihteerien työn tukena ja siitä voi tarvittaessa tarkistaa toimintaohjeet. Opas myös yhtenäistää käräjäsihteerien työtapoja. Oppaan liitteeksi lisättiin päivitetty versio Pohjois-Savon käräjäoikeudessa käytössä olevasta rikosasioiden salassapitoajat-ohjeesta. Kyselytulosten seurauksena opinnäytetyön tuotokseksi päädyttiin laatimaan myös muistilista siitä, mitä käräjäsihteeri saa vastata median kyselyihin rikosasian eri vaiheissa. Opasta ja muistilistaa on tarkoitus päivittää ja täydentää aina tarpeen mukaan. Kehittämisehdotuksena toimeksiantajalle esitettiin perehdyttämiseen ja henkilökunnan koulutukseen liittyviä näkökulmia. Kehitysehdotukset syntyivät kyselytuloksien pohjalta.

Asiasanat: oikeudenkäynnin julkisuus, salassapito, käräjäoikeus, käräjäsihteeri

Jonna Voutilainen

Processing confidential criminal cases in the district court: A guide for district secretaries

Year

2024

Pages

60

The job description of district secretaries includes handling confidential criminal cases. This bachelor's thesis examines legislation related to confidentiality and evaluate them in relation to the principle of publicity of the trial. The objective of the thesis was to enhance the competence of district secretaries, support their work performance, and increase their knowledge regarding confidentiality regulations. The publicity of the trial is an important right for the parties involved in criminal cases as well as for the public, but on the other hand, publicity can hinder privacy protection. The thesis examined situations in which certain documents or information are confidential, either by law or by the request of the parties involved. Moreover, the thesis examined situations where proceedings are conducted behind closed doors.

The theory part of the thesis was written from the perspective of a district secretary, and situations were examined in the order of progression of criminal proceedings. Furthermore, media perspectives were considered. The commissioner of the thesis was the Northern Savo District Court. The methods used in the thesis were juridical and the confidentiality was examined from the point of view of the current legislation, the European Convention on Human Rights and government proposals. In addition, other legal literature was utilized. The main literary source in the theoretical framework was Antti Tapanila's work "Oikeudenkäynnin julkisuus riita- ja rikosasioissa". Unusually for legal dogmatic research, a qualitative survey was applied as a supplementary method of data collection in this thesis. The survey provided insights into the creation of the guide included in the thesis and moreover, it assisted identifying problem areas on current operating methods.

As a result of the thesis, a guide for district secretaries for handling confidentiality matters was produced. The guide, which the commissioner receives includes detailed instructions for handling confidentiality matters at different stages of the criminal process. The guide is intended to support district secretaries work and secretaries can review the operating instructions from it if needed. Thus, the guide is intended to standardize the working methods of district secretaries. As an annex to the guide, an updated version of the period of secrecy for criminal cases -guide used in the North Savo District Court was included. As a result of the survey findings, an additional outcome of the thesis was the creation of a checklist outlining what a district secretary may disclose when responding to media inquiries at various stages of a criminal case. The guide and the checklist will be updated and supplemented as needed. As a development suggestion to the commissioner, perspectives on orientation and personnel training were proposed. These development suggestions formed based on the survey results.

Keywords: publicity of trial, confidentiality, district court, district secretary

Käsitteiden määrittely:

YTJulkL = Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa (370/2007)

JulkL = ”Julkisuuslaki”, Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

PL = Perustuslaki (731/1999)

RL = Rikoslaki (39/1889)

EIS = Euroopan ihmisoikeussopimus

ROL = Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997)

Sisällys

1	Johdanto.....	7
1.1	Tutkimuskysymys ja sen rajaus.....	8
1.2	Menetelmät	9
2	Oikeudenkäynnin julkisuusperiaate	10
3	Salassapitoperiaate julkisuusperiaatteen vastakohtana	12
4	Diaari- ja asiakirjajulkisuus	13
4.1	Oikeudenkäyntiasiakirjan määritelmä	14
4.2	Suoraan lain nojalla salassa pidettävät asiakirjat	15
4.3	Salassapitosäännöstä poikkeaminen	17
4.4	Käräjäoikeuden salassapitomääräys	18
4.5	Salassapitovelvollisuuden merkitys kärjäsihteerin työssä.....	19
4.6	Salassapitorikkomuksen seuraukset ja tuomittavuus.....	20
4.7	Median kyselyt diaari- ja asiakirjajulkisuuden näkökulmasta.....	22
4.8	Tiedon antamistavat kärjäsihteerin työssä.....	24
5	Käsittelyjulkisuus.....	26
5.1	Suljettu käsittely.....	27
5.2	Salassapidon tarpeellisuuden arviointi	28
5.3	Median osallistuminen istuntoon	29
5.4	Asianosaisen oikeudet ja oikeusturva salaisessa rikosasiassa	31
5.5	Asianosaisen yksityisyydensuoja	32
6	Ratkaisun julkisuus	33
6.1	Käräjäoikeuden ratkaisun salassapito	34
6.2	Salassapidon intressi ratkaisun julkisuudessa	35
6.3	Julkinen seloste	36
6.4	Ratkaisusta tiedottaminen ja media	37
6.5	Arkistointi ja salassapitoajat	38
7	Yhteenveto kyselytuloksista	40
8	Oppaan luominen.....	45
9	Pohdinta ja johtopäätökset	45
	Lähteet.....	47
	Kuvat	50
	Liitteet	51

1 Johdanto

Opinnäytetyön aiheena on salassa pidettävien rikosasioiden käsittely käräjäoikeudessa ja se toteutetaan toimeksiantona Pohjois-Savon käräjäoikeudelle. Opinnäytetyön tavoitteena on kehittää rikossihteerien osaamista, ja tukea heidän työntekoaan sekä lisätä tietoutta salassapitosäännöksiin liittyen. Aihe valikoitui työelämän tarpeen sekä oman mielenkiinnon seurauksena. Aihe on tärkeä ja olennainen osa käräjäoikeuden toimintaa ja siihen liittyy paljon erilaista lainsäädäntöä. Salassapitosäännökset olivat itselleni vieraampia, koska en ollut vielä työskennellyt niiden parissa. Mielenkiinto aiheeseen heräsi, kun ensimmäistä kertaa pääsin itse käsittelemään salassa pidettävää rikosasiaa. Huomasin, että hyötyisin työssäni paljon perehtymisestä tähän aiheeseen. Aihe sai Pohjois-Savon käräjäoikeuden rikossihteerien keskuudessa positiivisen vastaanoton, ja opinnäytetyö aiheesta on tervetullut lisä ohjeistuksiin. Aihe on myös yleisellä tasolla hyödyllinen ja sen perusteellisesta tutkimisesta hyötyy muutkin, kuin juuri tämän opinnäytetyön toimeksiantaja.

Julkisen vallan ja viranomaistoiminnan on oltava avointa ja julkista, jotta valtaa ei voida käyttää mielivaltaisesti tai epäoikeudenmukaisesti¹. Oikeudenkäynnin julkisuus on tärkeä oikeus rikosasian asianosaisille sekä yleisölle, sillä sen avulla oikeudenkäyntiä voidaan arvostella julkisesti ja varmistaa sen oikeudenmukaisuus kaikille osapuolille². Vaikka julkisuusperiaate on perus- ja ihmisoikeus ja näin ollen oikeudenkäynnin perusta, on julkisuuden lisäksi olemassa toinen vallankäyttökeino, salassapito. Salassapito on julkisuuden vastakohta ja sillä voidaan joissakin tapauksissa varmistaa asianosaisten oikeusturvaa ja yksityiselämänsuojaa.³

On ensiarvoisen tärkeää, että tuomioistuinlaitoksen työntekijät tietävät, mitä asioita saa ja pitää salata, ja mitkä asiat puolestaan kuuluvat oikeudenkäynnin julkisuuden piiriin. On myös tärkeää tietää, mitä erilaisia toimenpiteitä salassapito vaatii, jotta asianosaisten oikeusturva pystytään toteuttamaan. Opinnäytetyössä selvittäään, missä tilanteissa salassapitoperuste ylittää julkisuusperiaatteen ja mitkä lait ja lainkohdat siitä määrää.

Opinnäytetyössä aihetta käsitellään käytännönläheisesti ja tarkastellaan, mitä salassapito tarkoittaa rikoksen käsittelyn eri vaiheissa: valmistelu, pääkäsittely ja jälkityöt. Aihetta pyritään käymään läpi niin sanotusti oikeudenkäyntiprosessin mukaisessa järjestyksessä, ja siksi järjestys poikkeaa lain oikeudenkäynnistä yleisissä tuomioistuimissa (370/2007, jäljempänä YT-JulkL) systematiikasta. Diaari- ja asiakirjajulkisuutta käsitellään ensin (valmisteluvaihe),

¹ Nieminen 2017, s. 22

² Jokela 2016, s. 88-89

³ Nieminen 2017, s. 23

sitten käsittelyjulkisuutta (pääkäsittely) ja viimeimpänä ratkaisun julkisuutta ja arkistointiin liittyviä asioita (jälkityöt). Media liittyy vahvasti jokaiseen näistä osa-alueista ja siksi medialle on omalle kappale jokaiseen vaiheeseen liittyen. Median osallisuus alkaa jo valmisteluvaiheessa erilaisten kyselyjen muodossa ja jatkuu istuntokäsittelyjen seuraamiseen ja siitä vielä tuomiotilauksiin. Siksi aihetta on tärkeää katsoa monesta näkökulmasta.

1.1 Tutkimuskysymys ja sen rajaus

Opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää rikossihteerien osaamista, ja tukea heidän työntekoaan sekä lisätä tietoutta salassapitosäännöksiin liittyen. Opinnäytetyöhön sisältyvän oppaan avulla sihteerit voivat myös yhtenäistää toimintatapojaan. Tutkimuksellisen kehittämistyön tarkoituksena on selvittää, mitä säännöksiä salassapitoon liittyy ja miten sihteerin tulee työsäännön huomioida nämä seikat ja kuinka ohjeistusta asian suhteen voisi selkeyttää. Opinnäytetyössä pureudutaan siihen, miten ja millä perusteella salassapito määrätään, mitä salassapito-velvollisuus käytännössä tarkoittaa ja mitä kärjäsihteerin tulee huomioida, kun hän käsittelee salassa pidettävää rikosasiaa.

Nykypäivänä erilaiset tiedotusvälineet ovat erityisen kiinnostuneita uutisoimaan juuri rikosasioista. Ne herättävät ihmisissä mielenkiintoa, ja niistä on helppo laatia raflaavia otsikoita. Median kiinnostus aiheeseen lisää painetta kansallisissa tuomioistuimissa, sillä joskus voi olla vaikeaa arvioida, mitä toimittajien kyselyihin saa vastata tai mitä materiaalia heille saa lähettää. Oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen toteutuminen on ylimpien lainvalvojien mukaan tällä hetkellä heikkoa, ja tähän vaikuttaa tuomioistuinten ehdottomuus ja varovaisuus salassapitosäännösten suhteen. Myös epäjohdonmukaisuus salassapitomääräyksissä on ongelmallista.⁴ Tämän opinnäytetyön on tarkoitus helpottaa rikossihteerien työtä kärjäoikeudessa ja etsiä ratkaisuja muun muassa näihin kysymyksiin.

Tutkimuskysymyksen rajauksen ulkopuolelle jäävät pakkokeinot, vaikka niitä käytetään yleensä juuri salassa pidettävissä rikoksissa. Pakkokeinot itsessään on kuitenkin niin laaja kokonaisuus, että sitä olisi vaikea mahduttaa samaan työhön, jossa salassapitoasioita on tarkoitus käsitellä yleisemmällä tasolla. Pakkokeinoja olisi myös vaikeaa rajata vain yhden tai kahden kappaleen kokonaisuudeksi, koska silloin ne jäisivät vähän irralliseksi muusta kokonaisuudesta. Lisäksi pakkokeinoista säätää esitutkinta- ja pakkokeinolaki, joita ei muuten tässä opinnäytetyössä käsitellä.

Rajauksessa tarkemman analyysin ulkopuolelle on jätetty myös tietosuoja-asiat, vaikka ne liittyvätkin vahvasti salassapitoon ja oikeusturvaan. Tietosuojan käsittely jää opinnäytetyössä sivuamisen tasolle, koska tietosuojalainsäädäntö on useassa kohdassa ristiriidassa julkisuuslain

⁴ Lindroos-Hovinheimo 2022, s. 750

kanssa, eikä työn tarkoituksena ole lähteä näitä säädäntöjä liikaa vertailemaan keskenään, vaan keskittyä juuri julkisuuslakiin. Rajaamalla tietosuojan tutkimuskysymyksen ulkopuolelle, opinnäytetyön rakenne säilyy selkeämpänä ja on lukijalle miellyttävämpi. Tiukka rajaus myös estää varsinaisesta aiheesta rönsyilyn ja tekee opinnäytetyöstä helpommin ymmärrettävän.

1.2 Menetelmät

Opinnäytetyö on oikeusdogmaattinen tutkimus eli työ on lainopillinen ja se perustuu lainsäädäntöön, lain esitöihin ja muuhun oikeuskirjallisuuteen sekä oikeustapauksiin. YTJulKL on opinnäytetyön tärkein perusta. Päälähteenä työssä on Antti Tapanilan teos Oikeudenkäynnin julkisuus riita- ja rikosasioissa sekä Antti Jokelan teos Oikeudenkäynnin perusteet, periaatteet ja instituutiot. Oikeusdogmaattiselle tutkimukselle epätyypillisesti täydentävänä tiedonhankintamenetelmänä käytetään kyselytutkimusta, joka lähetään Pohjois-Savon käräjäoikeuden rikososaston sihteereille. Kyselyn tarkoituksena on selvittää, mitä ajatuksia salassa pidettävien asioiden käsittely herättää Pohjois-Savon käräjäoikeudessa rikossihteerien keskuudessa ja mitkä asiat koetaan haastavimmiksi.

Kyselyn vastaukset kerätään Forms-kyselylomakkeella täysin anonyymisti, jotta tulokset olisivat mahdollisimman todenmukaisia. Kyselytuloksia käsitellään jo teoriaosuudessa, jotta tekstissä säilyy käytännönläheisyys ja se antaa lukijalle konkreettisia esimerkkejä työelämän tilanteista. Varsinainen tulosten käsittely ja analysointi tapahtuu kuitenkin omassa kappaleessaan opinnäytetyön loppupuolella, jossa vastauksista tehdään yhteenveto ja johtopäätöksiä, sekä tuloksia havainnollistetaan kaavioiden avulla. Kyselyn tärkein tehtävä on auttaa oppaan teossa, joten tuloksia analysoidaan tämä päämäärä silmällä pitäen. Kyselytulokset avataan niin, että toimeksiantaja saa selvän kuvan siitä, mitä niistä on selvinnyt. Joitakin mielenkiintoisia vastauksia on hyödynnetty suoraan lainaamalla, jotta niiden viesti välittyisi mahdollisimman muuttumattomana.

Tutkimusmenetelmäksi työhön valikoitui kyselytutkimus, sillä haastatteleamalla vastauksia ei olisi voitu antaa anonyymisti, mikä olisi todennäköisesti vaikuttanut lopputulokseen. Omalla nimellä vastatessa sihteerit eivät välttämättä olisi vastanneet niin rehellisesti, sillä kyseessä on kuitenkin jollakin tasolla ammattipätevyys. Lisäksi kyselylomake oli mahdollista lähettää kaikille rikossihteereille, kun taas haastatteleamalla olisi voitu kerätä vastauksia vain muutamalta kollegalta. Kysely lähetetään Pohjois-Savon käräjäoikeuden rikossihteereille, eli tutkimuksen kohderyhmänä on 18 rikossihteeriä. Tavoitteena on saada vastaus vähintään 50 % vastaanottajista, eli 9 rikossihteeriltä. Tapaustutkimuksessa onkin merkityksellisempää saada selville pienestä kohderyhmästä mahdollisimman paljon, kuin tutkia laajaa joukkoa ja saada vähän vastauksia⁵.

⁵ Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2015, s. 52

Tutkimus on kvalitatiivinen, koska kyselylomakkeen kysymykset ovat pääosin avoimia, ja niillä haetaan syvällisempiä vastauksia, eikä numeerista analyysia. Aineistoa analysoidaan laadullisesti realistisella tavalla eli keskitytään siihen, mitä aineistossa kerrotaan tutkittavasta aiheesta. Analyysi aloitetaan tutustumalla aineistoon ja rakentamalla siitä kokonaisvaltainen kuva. Sen jälkeen vastauksista tiivistetään ja jalostetaan kokonaisuus.⁶ Teemoittelun avulla analysoidaan ja tutkitaan, mitä tutkimustuloksista on pääteltävissä. Teemoittelu tarkoittaa tutkimusongelman kannalta olennaisten aiheiden eli teemojen löytämistä. Teemat ovat aineistossa useissa vastauksissa toistuvia asioita.⁷ Mitä enemmän toistoa on, sitä tärkeämpää kyseinen näkökulma on ottaa huomioon oppaassa.

Toiminnallisena osuutena opinnäytetyössä tehdään kyselytutkimuksen vastausten sekä teoriaosuuden pohjalta käsikirjatyypinen opas salassa pidettävien rikosasioiden käsittelyyn. Oppaasta on käräjäsihteerin työssä apua, koska se toimii muistilistana, josta oikeat toimintatavat on helppo tarkistaa. Opas kattaa salassa pidettävän rikosasian vaiheet vireilletulosta aina arkistointiin saakka. Kysely on tärkeässä roolissa oppaan teossa, sillä vastausten avulla oppaasta voi tehdä rikossihteerien työntekoa mahdollisimman hyvin palvelevan ja hyödyllisen. Kyselyn avulla myös selviää, millä tasolla salassapitosäännösten ja niihin liittyvien toimenpiteiden osaaminen on ja miten tilannetta voisi mahdollisesti kehittää, sekä minkälaista tukea tai koulutusta kollegat asian suhteen tarvitsisivat tai haluaisivat järjestettävän. Näin ollen se antaa myös toimeksiantajalle arvokasta tietoa siitä, miten asiaa voisi edistää.

Teoriaosuus, kyselytutkimus ja opas yhdessä muodostavat opinnäytetyöstä kokonaisuudessaan ”case”- tyyppisen tapaustutkimuksen. Tapaustutkimuksen tavoitteena on tuottaa syvällistä ja yksityiskohtaista tietoa kohteesta. Se auttaa ymmärtämään kohdeorganisaatiota kokonaisvaltaisesti sen realistisessa toimintaympäristössään. Siinä pohditaan organisaation tilannetta kohteena olevassa asiassa ja tuotetaan kehittämisehdotuksia ja -ideoita ratkaisuksi.⁸

2 Oikeudenkäynnin julkisuusperiaate

Oikeudenkäynnin julkisuus mahdollistaa tietojen saannin tuomioistuimen toiminnassa sekä yleisön oikeuden osallistua oikeudenkäyntiin. Se siis mahdollistaa tuomioistuimen toiminnan läpinäkyvyyden, mikä antaa kansalaisille oikeuden valvoa ja kontrolloida vallankäyttöä. Näin ollen oikeudenkäynnin julkisuus estää mielivaltaista lain soveltamista sekä lisää kansalaisten luottamusta tuomioistuihin. Tätä kutsutaan legitimointifunktioksi.⁹ Antti Tapanilan mukaan

⁶ Günther, Hasanen & Juhila 2021

⁷ Juhila 2021

⁸ Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2015, s. 37 & 52

⁹ Jokela 2016, s. 88-89; Vuorenpää 2023, s. 81-82

oikeudenkäynnin julkisuus voidaan hahmottaa eräänlaisena nelikenttänä tarkoittaen sitä, että oikeudenkäynnin julkisuus jaetaan neljään toteutumismuotoon, jotka ovat diaari- ja asiakirja-julkisuus, käsittelyjulkisuus sekä ratkaisujulkisuus. Näiden lisäksi tiedottaminen ja mediajulkisuus lasketaan osaksi oikeudenkäynnin julkisuutta.¹⁰

Tapanilan mukaan oikeudenkäynnin julkisuuteen liittyy myös eri intressitahoja, joiden perusteella julkisuus voidaan jakaa asianosais- ja yleisöjulkisuuteen sekä tiedotusvälineisiin. Asianosaisten näkökulmasta oikeudenkäynnin julkisuuteen liittyy oikeusturvan toteutuminen sekä tiedonsaanti tuomioistuimen toiminnasta. Yleisön ja tiedotusvälineiden intressi on kontrolloida tuomiovallan käyttöä. Tiedotusvälineiden välittämä julkisuus lehdistön, radion ja television kautta lisää kansalaisten tietoutta tämänhetkisestä oikeuskäytännöstä ja myös ohjaa heidän käyttäytymistään. Esimerkiksi rikosasioissa kielteinen julkisuus tekijää kohtaan voi olla suurempi pelote, kuin vaikkapa sakkorangaistus.¹¹

Euroopan ihmisoikeussopimus (jäljempänä EIS) ei säädi oikeudenkäyntiaineistosta yleisöjulkisuuden näkökulmasta, mutta EIS 6 artikla säädi, että jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetussa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa silloin, kun päätetään hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan tai häntä vastaan nostetusta rikossyytteestä. Oikeudenkäynti siis on julkista, jollei siitä laissa toisin säädetä. YTJulkL 1 §:n mukaan tämä tarkoittaa julkisuusperiaatetta. Julkisuusperiaate vaikuttaa kaikissa oikeudenkäynnin julkisuuden ulottuvuuksissa¹².

Hallituksen esityksessä (HE 13/2006) kuitenkin huomautetaan, että vaikka kansainväliset sopimukset, kuten EIS korostavatkin julkisuusperiaatetta, niissä samalla mahdollistetaan julkisuuden rajoittaminen tilanteissa, joissa siihen katsotaan olevan merkittäviä perusteita¹³. Oikeudenkäynnin julkisuuteen liittyykin yksityisyyden suoja. Se on merkittävä rajoitus tai paremmin yksilön oikeus julkisuusksymyksessä. Siihen liittyy henkilöä koskevien arkaluonteisten tietojen suoja.¹⁴ Julkisuudesta voi aiheutua vakavia haittoja esimerkiksi rikosasian asianosaisille. Tekijän leimaaminen rikolliseksi voi vaikeuttaa hänen elämäänsä merkittävästi ja estää häntä sopeutumasta takasin normaaliin.¹⁵

Valtion tehtävä on turvata henkilön yksityisyyttä ja näin ollen yksityisyydensuoja on perus- ja ihmisoikeus.¹⁶ Perustuslain 10 § säädi yksityiselämän, kunnian, kotirauhan ja henkilötietojen

¹⁰ Tapanila 2009, s. 13-14; Ojala 2014, s. 219

¹¹ Tapanila 2009, s. 13-14; Jokela 2016, s.89-92

¹² Vuorenpää 2023, s. 82

¹³ HE 13/2006 vp, s. 10

¹⁴ Neuvonen 2017, s. 62-65

¹⁵ Jokela 2016, s. 92

¹⁶ Neuvonen 2017, s. 62-65

suojasta¹⁷. Pykälän 3 momentin mukaan lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa, oikeudenkäynnissä, turvallisuustarkastuksessa ja vapaudenmenetyksen aikana sekä tiedon hankkimiseksi sotilaallisesta toiminnasta taikka sellaisesta muusta toiminnasta, joka vakavasti uhkaa kansallista turvallisuutta.

3 Salassapitoperiaate julkisuusperiaatteen vastakohtana

Jotta kenenkään henkilökohtainen elämä ei tarpeettomasti kärsisi, voidaan oikeudenkäynnin julkisuutta joissakin tilanteissa rajoittaa.¹⁸ Julkisuusperiaatteen vastakohtana onkin salassapitoperiaate¹⁹. Esimerkiksi joihinkin arkaluontoisiin rikoksiin voi liittyä sellaisia asiakirjoja, jotka voivat olla suoraan lain nojalla salassa pidettäviä. Näistä salassapitoperusteista säätää YTJulkL. Lain 9 §:n mukaan oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää tietoja, jotka vaarantavat muun muassa valtion turvallisuutta, henkilön yksityiselämää tai terveydentilaa taikka tietoja, jotka loukkaavat rikoksen uhria. Myös arkaluontoiset tiedot rikoksesta syytetystä, kuten oikeuspsykiatrisesta mielentilatutkimuksesta tai nuoresta rikoksesta epäillystä laaditusta seuraamuselvityksestä on saman pykälän mukaan salassa pidettäviä.

Asiakirjan salassapitoa koskeva ratkaisu tehdään YTJulkL 28 §:n mukaan kyseisen lain nojalla silloin, jos tuomioistuin pitää ratkaisun tekemistä tarpeellisena tai jos asiaan osallinen sitä perustellusti pyytää. Seksuaalirikokset, nuoriin kohdistuvat tai nuoren tekemät rikokset sekä henkirikokset ovat yleisiä arkaluontoisia rikoksia, joihin voi liittyä salassa pidettävää oikeudenkäyntiaineistoa. Näihin rikoksiin liittyvät asiakirjat ovat yleensä salaisia, koska ne usein sisältävät rikoksen asianosaisiin liittyviä arkaluontoisia tietoja, jotka julkiseksi tullessaan voisivat olla haitallisia.

Esimerkiksi seksuaalirikoksissa uhreilla on erityinen tarve suojata oma henkilöllisyys oikeudenkäynnin aikana, sillä käsiteltävät asiat koskevat heidän seksuaalisuuttaan ja seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksia. Näissä tapauksissa tuomioistuin voi antaa salassapitomääräyksen ja lähes aina asiaomistajan henkilötiedot salataan. Salassapitomääräysten laajuus taas riippuu rikoksen laadusta. Nuoreen, alle 16-vuotiaaseen kohdistuneessa teossa salassapito on erityisen tärkeää uhrin yksityiselämän suojaamiseksi. Seksuaalirikoksissa myös suullinen käsittely suoritetaan lähtökohtaisesti aina suljetuin ovin yleisön läsnä olematta.²⁰

¹⁷ HE 1/1998 vp, s. 79

¹⁸ Jokela 2016, s.92

¹⁹ Mäenpää 2008, s. 1

²⁰ Ojala 2014, s. 219-220

4 Diaari- ja asiakirjajulkisuus

Oikeudenkäynnin julkisuusvaatimuksen pääsääntönä on, että asian vireilläoloa koskevat tiedot eli perustiedot ovat yleisesti katsoen aina julkista tietoa. Perustiedot eli diaaritiedot eivät yleisesti saa sisältää sellaista tietoa, joka loukkaa yksityisyydensuojaa. YTJulkL 4 § säättää, että julkisia perustietoja ovat asian diaaritiedot, eli tiedot asiaa käsittelevästä tuomioistuintuomion sisällöstä, asian yksilöidystä laadusta, asian käsittelyn vaiheista sekä suullisen käsittelyn ajankohdasta ja käsittelypaikasta samoin kuin asianosaisen yksilöimiseksi tarpeelliset tiedot ja ne tulevat julkisiksi heti, kun asia tulee vireille tuomioistuimessa jollei muusta ole säädetty. Tätä kutsutaan diaarijulkisuudeksi.²¹

Yleisö voi ottaa selvää, minkälaisia rikosasioita on ollut vireillä ja ketkä ovat olleet asianosaisina.²² Kaikilla siis on oikeus saada julkinen oikeudenkäyntiasiakirja nähtäväkseen, jäljennettäväksi tai saada siitä suullisesti tietoa, eikä sen saamiseksi tarvitse esittää perustetta tai selvittää henkilöllisyyttään. Julkisuuden kannalta ei siis ole merkityksellistä, mihin julkista tietoa käytetään tai kuka sitä pyytää.²³ Tiedonsaantioikeus merkitsee viranomaisen velvollisuutta toteuttaa julkisuusperiaatetta, eli viranomaisen on omalla toiminnallaan huolehdittava, että tietoa haluavan osapuolen oikeus toteutuu²⁴.

Pääsääntöön asiakirjajulkisuudesta voidaan kuitenkin tehdä poikkeuksia. Julkisuutta voidaan rajoittaa vain välttämättömästä ja lainmukaisesta syystä, sillä poikkeukset ovat aina rajoitteita tiedonsaantioikeuteen.²⁵ YTJulkL 6 §:n mukaan tuomioistuin voi salata asianomistajan henkilöllisyyden rikosasiassa, joka koskee erityisen arkaluonteista hänen yksityiselämänsä liittyvää seikkaa, tai tällaiseen rikosasiaan liittyvässä hakemusasiassa taikka turvapaikanhakijan henkilöllisyyden säilöön ottamista koskevassa asiassa, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen ei vaaranna turvapaikanhakijan tai tämän läheisen turvallisuutta. Myös tietyt pakkokeinoasiat ja salaiset tiedonhankintakeinot ovat salassa pidettäviä siihen saakka, kun tiedonhankintakeinosta tai toimenpiteen käytöstä on viimeistään ilmoitettava rikoksesta epäillylle eikä sen julkiseksi tuleminen aiheuta haittaa rikoksen tutkinnalle. Muutoin käytetty tutkintakeino voisi helposti menettää merkityksensä.²⁶

Asiakirjajulkisuuden lähtökohtaa rajoittavat henkilötietojen käsittelyssä erityisten henkilötietoryhmien, kuten terveyden tilaa koskevien tietojen osalta tietosuojalain (2018/1050) 6 § sekä EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 9 artikla. Myös tietosuojalain 29 § säättää, ettei

²¹ Jokela 2016, s. 98

²² Jokela 2016, s. 98

²³ Tapanila 2009, s. 65; Mäenpää 2008, s. 208

²⁴ Mäenpää 2008, s. 23

²⁵ Mäenpää 2008, s. 127

²⁶ Jokela 2016, s. 99

henkilötunnusta tule tarpeettomasti merkitä rekisterin perusteella tulostettuihin tai laadittuihin asiakirjoihin.²⁷ Pohjois-Savon käräjäoikeudessa henkilötunnuksen osalta on ohjeistettu niin, että valtamedialle, kuten esimerkiksi Helsingin Sanomille, Savon Sanomille tai Ylelle menevissä asiakirjatilauksissa henkilötunnuksia ei tarvitse erikseen peittää, koska kyseisillä median edustajilla on vastuu käsitellä tietoa oikein. Puolestaan yksityishenkilön tai vähemmän tunnetun tai jollain tapaa epäilyttävän tahon asiakirjatilauksissa on tärkeää muistaa peittää henkilötunnukset. Esimerkiksi tuomiotilauksissa on huomioitava, että vastaajan henkilötunnus on näkyvillä tuomiolauselmassa ja tämä tulisi muistaa peittää.

Käräjäsihteerin tuleekin työssään olla tarkka vastatessaan diaaritieto- ja asiakirjakyselyihin ja opinnäytetyöhön sisältyvän kyselyn perusteella usein huolta herättääkin se, mitkä diaaritiedot ovat julkisia ja mitkä ei. Käräjäoikeuden järjestelmissä tulisi kuitenkin aina olla merkintä salassapidosta, mikä vähentää riksiä salassa pidettävän tiedon paljastumiselle. Kyselyn vastauksissa ilmeni myös epätietoisuutta siitä, missä vaiheessa tietyt asiakirjat tulevat julkiseksi. Suullisessa rikosprosessissa haastehakemukset ja tuomioistuimelle toimitetut ennakkovastaukset tulevat julkisiksi vasta sen jälkeen, kun asia on esitelty suullisessa istuntokäsittelyssä. Tämä eroaa esimerkiksi siviiliprosessista, jossa asianosaisten toimittamat asiakirjat tulevat julkisiksi heti, kun ne saapuvat tuomioistuimeen.²⁸

4.1 Oikeudenkäyntiasiakirjan määritelmä

Oikeudenkäyntiasiakirja määritellään YTJulkL 3 §:ssä siten, että se tarkoittaa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain eli ”julkisuuslain” (jäljempänä JulkL) 5 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettua asiakirjaa, joka on toimitettu tuomioistuimelle tai laadittu tuomioistuimessa oikeudenkäyntiä varten. Hallituksen esityksessä HE 30/1998 lisätään, että käsite kattaa sekä perinteiset eli paperiset asiakirjat ja sähköiset asiakirjat sekä muut apuvälinein selville saatavissa olevat asiakirjat²⁹. YTJulkL 7 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta oikeudenkäyntiasiakirjasta. Oikeudenkäyntiaineiston julkisuus suhteessa asianosaisiin turvataan kuitenkin EIS:n osapuolten tasavertaisuuden nojalla, mikä kuuluu oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatteisiin.³⁰

Edellä tarkoitettut oikeudenkäyntiasiakirjat on selitetty JulkL 5 §:ssä tarkoittavan kirjallisia ja kuvallisia esityksiä. Kuvallisia esityksiä voi olla esimerkiksi kartat, taulukot, kuvat ja piirroksset. Kirjallisten ja kuvallisten esitysten lisäksi oikeudenkäyntiasiat voivat tarkoittaa sellaista käyttönsä vuoksi yhteen kuuluviksi tarkoitetuista merkeistä muodostuvaa tiettyä kohdetta tai asiaa koskevaa viestiä, joka on saatavissa selville vain automaattisen tietojenkäsittelyn tai

²⁷ Valtionkonttori 2023

²⁸ Vuorenää 2023, s. 83

²⁹ HE 30/1998 vp, s. 53

³⁰ Tapanila 2009, s. 33-34

äänen- ja kuvantoistolaitteiden taikka muiden apuvälineiden avulla.³¹ Lisäksi pykälän 2 momentissa viranomaisen asiakirjalla tarkoitetaan viranomaisen hallussa olevaa asiakirjaa, jonka viranomainen tai sen palveluksessa oleva on laatinut taikka joka on toimitettu viranomaiselle asian käsittelyä varten tai muuten sen toimialaan tai tehtäviin kuuluvassa asiassa. Viranomaisasiakirjoja ovat esimerkiksi päätöksentekoon ja sen valmisteluun liittyvät asiakirjat, kuten pöytäkirjat liitteineen³².

Oikeudenkäyntiasiakirjoja ovat YTJulkL 3 §:n mukaan myös sellainen aineisto, johon ei vedota pääkäsittelyssä, kuten esitutkintapöytäkirjat tai hylätyt todisteet, mikäli ne on jätetty oikeudenkäyntiaineistoon. Saman lainkohdan mukaan oikeudenkäyntiasiakirjoja eivät kuitenkaan ole tuomioistuimessa laaditut muistiinpanot tai luonnokset taikka muut sellaiset asiakirjat, joita laatija ei ole vielä antanut esittelyä tai muuta asian käsittelyä varten. Muistiot tai muut vastaavat asiakirjat voivat puolestaan tulla julkiseksi käsittelyn jälkeen, jos ne arkistoidaan ja, jos ne eivät sisällä tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja.³³

Oikeudenkäyntiasiakirjojen kaksi perusmuotoa ovat kirjalliset asiakirjat ja sähköiset tallenteet³⁴. Kirjallisia asiakirjoja ovat yleensä haastehakemus, vastaus, valituskirjelmä, kirjallinen todiste, esitutkintapöytäkirja tai tuomioistuimen tekemä selvityspyyntö, kirjelmä, pöytäkirja, tuomio tai päätös. Sähköisiä tallenteita puolestaan voivat olla sähköpostiviestit tai kirjallisena todisteena käytettävä aineisto kuten kuvat esimerkiksi joidenkin henkilöiden välisestä keskustelusta tai tapahtumapaikalta taikka valvontakameravideot tai muunlaiset kuva- ja äänitallenteet. Asiakirjan formaatilla ei julkisuuden näkökulmasta ole merkitystä, mutta tuomioistuimien voi YTJulkL 13 §:n 2 momentin mukaan säätää niin, että kuva- ja äänitallenteet ovat nähtävillä vain tuomioistuimessa, jos tallenteen sisältö huomioon ottaen on syytä olettaa, että tiedon antaminen muulla tavoin voisi johtaa tallenteessa esiintyvien henkilöiden yksityisyyden suojan loukkaamiseen.³⁵

4.2 Suoraan lain nojalla salassa pidettävät asiakirjat

Oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuusperusteista säätää pääosin yhdessä JulkL ja YTJulkL. YTJulkL 9 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää tietoja, joiden julkiseksi tuleminen todennäköisesti vaarantaisi valtion ulkoista turvallisuutta taikka aiheuttaisi merkittävää vahinkoa tai haittaa Suomen kansainvälisille suhteille tai edellytyksille toimia kansainvälisessä yhteistyössä. Tällaisia asiakirjoja

³¹ HE 30/1998 vp, s. 53

³² Ruokolahti 2023

³³ Tapanila 2009, s. 66-68

³⁴ Mäenpää 2008, s. 55

³⁵ Tapanila 2009, s. 67; Mäenpää 2008, s. 56

voivat olla erilaiset valtioneuvoston ja ulkoasiainministeriön ulkopoliittiseen yhteydenpitoon liittyvät asiakirjat taikka suojelupoliisin laatimat asiakirjat.

Salassa pidettäviä asiakirjoja ovat YTJulkL 9 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan myös asiakirjat, jotka sisältävät arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista. Kohdan tarkoituksena on rajoittaa sellaisen tiedon julkisuutta, joka voisi julkisena olla nöyryyttävää yksityisen henkilön kannalta. Arkaluontoisuutta arvioitaessa tulee huomioida asian julkistamisen vaikuttavuus henkilön yksityis- ja perhe-elämään, sosiaalisiin suhteisiin taikka työntekoon. Rikosasioissa esimerkiksi usein esitetään selvitystä asianosaisen terveydentilasta, missä voi tulla ilmi henkilön sairauksia, kuten psyykkiset ongelmat. Tällaiset terveydentilaa koskevat asiakirjat voidaan salata lain nojalla.³⁶

Saman lainkohdan 3. kohdan mukaan asiakirja on lain nojalla salainen, jos se sisältää tietoja rikoksen uhrista, jos tiedon antaminen loukkaisi rikoksen uhrin oikeuksia tai hänen muistoaan tai läheisiään. Hallituksen esityksessä perusteltu, että tämä sääntely vastaa myös JulkL 24 § 1 momentin 26 kohtaa, jossa säädetään samalla tavalla viranomaisen asiakirjasta. Tämä kohta tulee useimmiten kyseeseen henkirikosasioissa ja sen tarkoituksena on suojata rikoksen uhrina menehtyneen muistoa sekä uhrin läheisiä. Tällainen asiakirja voi olla esimerkiksi valokuva uhrin ruumiista, jossa on nähtävillä rikoksen aiheuttamat vammat.³⁷

Lain nojalla salassa pidettävää on myös YTJulkL 9 §:n 1 momentin 4. kohdan mukaan tiedot rikoksesta syytetylle tehdystä oikeuspsykiatrisesta mielentilatutkimuksesta, nuoresta rikoksesta epäillystä laaditusta seuraamusselvityksestä, nuorisorangaistuksen rangaistusajan suunnitelmasta, yhdyskuntapalvelun, valvontarangaistuksen tai 21 vuotta täytettyään rikoksen tehneen ehdollisen vankeuden valvonnan seuraamusselvityksestä, elinkautisvangin vapauttamismenettelyä tai yhdistelmärankaistukseen kuuluvaa valvonta-aikaa varten annetusta lausunnosta tai rikosrekisteristä. Mielentilatutkimus erityisesti selvittää perusteellisesti syytetyn psyykkisen tilanteen teko- ja tutkimusaikana ja syventyy syytetyn kaikkiin elämänvaiheisiin ja läheisiin ihmisiin.³⁸ Kyseisen lainkohdan perustana on rajata tietyt syytetyn arkaluonteisia tietoja sisältävät asiakirjat salaisiksi ja näin helpottaa tuomioistuimen työtä, jotta sen ei tarvitse linjata salassapitoa yksittäistapauksittain.³⁹

Saman lainkohdan 5. kohdassa säädetään salassa pidettäväksi oikeudenkäyntiasiakirjat siltä osin, kuin ne sisältävät tietoja, mitä JulkL 11 §:n 2 momentin 7 tai 7 a kohdassa taikka 24 §:n 1 momentin 31 tai 31 b kohdassa on tarkoitettu. JulkL 11 § 2 momentin 7 kohta tarkoittaa

³⁶ Tapanila 2009, s. 87-89

³⁷ Tapanila 2009, s. 91-92; HE 13/2006 vp, s. 41

³⁸ HE 13/2006 vp, s. 41

³⁹ Tapanila 2009, s. 92-93

todistajan, asianomistajan tai asianosaisen taikka rikosilmoituksen, lastensuojelulain (417/2007) 25 §:ssä tarkoitetun ilmoituksen tai muun niihin verrattavan viranomaisen toimenpiteitä edellyttävän ilmoituksen tekijän salassa pidettäviin osoite-, puhelin- ja muihin vastaviin yhteystietoihin, jos tiedon antaminen vaarantaisi kyseisen henkilön turvallisuutta, etuja tai oikeuksia. Myös JulKL 24 § 1 momentin 31 kohta tarkoittaa yhteystietoja, kuten tietoa henkilön ilmoittamasta salaisesta puhelinnumerosta tai tietoa henkilön asuinpaikasta. Lainkohdan mukaan myös muut yhteystiedot on salattava, jos henkilö on pyytänyt tiedon salassapitoa ja hänellä on perusteltu syy epäillä itsensä tai perheensä terveyden tai turvallisuuden tulevan uhatuksi. Säännöksen tarkoitus on varmistaa rikosasian asianomistajan ja todistajan oikeusturvaa.⁴⁰

Viimeisenä, YTJulKL 9 §:n 1 momentin 6. kohdassa määrätään tuomioistuimen neuvottelusalaisuuksia sisältävät asiakirjat salassa pidettäviksi. Tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden alaista on tuomionistuimen sisäinen työskentely, kuten esimerkiksi päätösneuvottelut ja siihen liittyvät asiakirjat, muistiot ja ratkaisuehdotukset.⁴¹ Tuomioistuimen neuvottelu on osa oikeudenkäyntiä, vaikka asianosaiset eivät saakaan olla siinä läsnä tai saada sen sisällöstä tietoa.⁴²

4.3 Salassapitosäännöstä poikkeaminen

Tarvittaessa tuomioistuin kuitenkin voi poiketa siitä, mitä edellä on säädetty ja määrätä YT-JulKL 9 §:n 1 momentin kohtien 2-5 perusteella salassa pidettäviksi säädetty oikeudenkäyntiasiakirjat julkisiksi kokonaan tai osittain, mikäli painava yleinen tai yksityinen etu niin vaatii. Painava yleinen etu voi käytännössä syntyä, jos käsiteltävä asia on yhteiskunnallisesti merkittävä. Tällöin myös arkaluonteisia tietoja sisältäviä oikeudenkäyntiasiakirjoja voidaan määrätä julkiseksi. Tällöin tulee kuitenkin ensin huomioida se, voiko asiakirjan julkistaa vain osittain eli peittää siitä henkilöä koskevat arkaluontoiset tiedot. Painava yksityinen etu voi syntyä, jos henkilö, jota tieto koskee itse pyytää asiakirjan määräämistä julkiseksi.⁴³ Poikkeuksia julkisuussääntöön tulee kuitenkin tulkita suppeasti ja salassapitosäännösten soveltaminen on kuitenkin tuomioistuimen omalla vastuulla⁴⁴.

Rikosasioissa salassapitosäännöksistä voidaan poiketa, sillä YTJulKL 9 §:n 3 momentissa tarkennetaan, että tiedot henkilön yksityiselämästä, seksuaalisuudesta, terveydentilasta tai muut arkaluontoiset tiedot eivät rikosasiassa ole salassa pidettäviä siltä osin kuin ne liittyvät olennaisesti syytteessä tarkoitettuun tekoon tai sen rikosoikeudelliseen arviointiin, jollei

⁴⁰ HE 13/2006 vp, s. 42

⁴¹ Tapanila 2009, s. 95-96

⁴² HE 13/2006 vp, s. 27

⁴³ Tapanila 2009, s. 97-98

⁴⁴ Valtionkonttori 2023

tuomioistuin määrää niitä salassa pidettäväksi. Tämä edellyttäen sitä, että tiedoilla on merkitystä teon rikosoikeudellisessa arvioinnissa ja seuraamusharkinnassa.⁴⁵

4.4 Käräjäoikeuden salassapitomääräys

Rikosasioissa salassapito on rajattua ja edellisessä kappaleessa luetellut asiakirjat, eivät ole lähtökohtaisesti suoraan määrätty salaisiksi, vaan tuomioistuimen tulee harkita ja määrätä salassapito tapauskohtaisesti.⁴⁶ Salassapitomääräys tehdään YTJulkL 10 §:n mukaan vain, jos asiaan sisältyy tietoja, joiden julkisiksi tuleminen todennäköisesti aiheuttaisi merkittävää haittaa tai vahinkoa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty. Tässä on kuitenkin tärkeää huomata, että oikeudenkäyntiasiaa ei siltikään voida määrätä kokonaan salassa pidettäväksi. Salassapitomääräys tehdään vain siltä osin, kuin se sisältää salassa pidettävää tietoa. Asiakirja itsessään ei siis välttämättä ole salainen, vaan sen sisältö. Tuomioistuin ei saa määräyksellään tarpeettomasti laajentaa salassapitoa. Salassapitomääräys voidaan tehdä tuomioistuimen omasta aloitteesta viran puolesta tai asianosaisen pyynnöstä.⁴⁷

Salassapitoperusteen tulee olla laissa täsmällisesti määriteltynä, jotta määräyksiä ei voida tehdä mielivaltaisesti.⁴⁸ Hallituksen esitys (HE 13/2006) huomauttaa, että salassapitomääräyksessä merkityksellistä on myös tiedon julkiseksitulon aiheuttaman haitan suuruus. Salassapidon määräämisessä tulee myös harkita julkisen istuntokäsittelyn vaikutusta salassapitoon, sillä se aiheuttaa usein ongelmia. Kyseisen esityksen seurauksena säännökset suoraan lain nojalla salassa pidettävien oikeudenkäyntiasiakirjojen osalta muuttuivat entisestä ja muutoksen myötä kyseisiä asiakirjoja on vähemmän kuin aikaisemmin.⁴⁹

Yleensä salassapitomääräys perustetaan johonkin JulkL 24 § 1 momentissa esitettyyn seikkaan. Kyseinen luettelo sisältää monia kohtia, joita ei ole YTJulkL 9 §:n 1 momentissa huomioitu.⁵⁰ Toisinaan tuomioistuimissa ei kuitenkaan ole osattu selvästi ratkaista, voiko näitä salassapitosäännöksiä suoraan soveltaa käsiteltävään oikeudenkäyntiasiakirjaan, vai tarvitaanko erikseen tuomioistuimen laatima salassapitomääräys.⁵¹

Rikosasioissa huomionarvoisia kohtia, joihin salassapito voidaan JulkL 24 § 1 momentin mukaan perustaa ja joita ei ole huomioitu YTJulkL 9 §:n 1 momentissa ovat esimerkiksi lainkohdan kohdassa 3 poliisille ja muille esitutkintaviranomaisille, syyttäjälle sekä tarkastus- ja valvontaviranomaisille tehdyt ilmoitukset rikoksesta, esitutkintaa ja syyteharkintaa varten

⁴⁵ Tapanila 2009, s. 98

⁴⁶ Tapanila 2009, s. 84-85

⁴⁷ Tapanila 2009, s. 99

⁴⁸ Tapanila 2009, s. 81

⁴⁹ HE 13/2006 vp, s. 18

⁵⁰ Tapanila 2009, s. 99

⁵¹ HE 13/2006 vp, s. 13

saadut ja laaditut asiakirjat sekä haastehakemus, haaste ja siihen annettu vastaus rikosasiassa, kunnes asia on ollut esillä tuomioistuimen istunnossa taikka kun syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta tai kun asia on jätetty sikseen. Lisäksi kohdissa 4 ja 5 esitetyt rikosten ehkäisemistä ja selvittämistä koskevat tiedot ja kohdassa 23 esitetyt tiedot henkilön taloudellisesta asemasta voivat tulla kyseeseen rikosasiassa.

Näin ollen yleisen tuomioistuimen täytyy harkinnanvaraisesti päättää salassapidon määräämisestä asioissa, jotka esimerkiksi hallintoprosessissa ovat jo suoraan lain nojalla salassa pidettäviä. Tuomioistuimen tulee kuitenkin muistaa laajennettu asiakirjajulkisuus rikosasioiden käsittelyssä ja ryhtyä harkinnanvaraiseen salassapitoon vain siinä tilanteessa, että se on välttämätöntä tai asianosaisen sitä lakiin perustuen pyytää.⁵²

4.5 Salassapitovelvollisuuden merkitys kärjäsihteerin työssä

Viranomaisia, jotka työskentelevät ihmisten henkilötietojen tai arkaluonteisten tietojen parissa, kuten kärjäsihteerejä, koskee salassapitovelvollisuus. Velvollisuuden noudattamatta jättämisestä voi joutua rikosoikeudelliseen vastuuseen. Salassapitovelvollisuus tarkoittaa viranomaistoiminnassa asiakirjasalaisuutta, vaitiolovelvollisuutta ja hyväksikäyttökäyttökieltoa. Näistä salassapitovelvoitteista on säädetty julkisuuslain 6 luvussa. Salassapito ei katso sitä, missä muodossa tieto on saatu. Ei siis ole merkitystä, onko tieto saatu kirjallisesti vai suullisesti tai jossakin muussa muodossa.⁵³

Viranomaisen asiakirjan salassapidon perusteista säättää JulkL 22 §. Sen mukaan viranomaisen asiakirja on pidettävä salassa, jos se tässä tai muussa laissa on säädetty salassa pidettäväksi tai jos viranomainen lain nojalla on määrännyt sen salassa pidettäväksi taikka jos se sisältää tietoja, joista on lailla säädetty vaitiolovelvollisuus. Täten asiakirjan salassapito voi perustua vain lakisäännöksiin tai viranomaisen määräykseen.⁵⁴ Asiakirjasalaisuus koskee sekä kirjallisia dokumentteja että sähköisiä tallenteita, sekä niiden kopioita⁵⁵. Kärjäsihteerillä ei saa työssään näyttää eikä luovuttaa sivulliselle eikä antaa teknisen käyttöyhteyden avulla tai muulla tavalla sivullisen nähtäväksi tai käytettäväksi salassa pidettävää viranomaisen asiakirjaa tai sen kopiota tai tulostetta siitä. Kärjäsihteerillä on siis velvollisuus säilyttää asiakirjasalaisuus.

Vaitiolovelvollisuudesta ja hyväksikäyttökiellosta puolestaan säättää Julkl 23 §. Vaitiolovelvollisuus tarkoittaa sitä, että viranomaisen palveluksessa oleva, samoin kuin luottamustehtävää hoitava ei saa paljastaa asiakirjan salassa pidettävää sisältöä tai tietoa, joka asiakirjaan

⁵² Tapanila 2009, s. 99-101

⁵³ Laurikkala 2022, s. 1047 & 1049

⁵⁴ HE 30/1998 vp, s. 83

⁵⁵ Mäenpää 2008, s. 318

merkittynä olisi salassa pidettävä, eikä muutakaan viranomaisessa toimiessaan tietoonsa saama seikkaa, josta lailla on säädetty vaitiolovelvollisuus. Tällaista tietoa ei saa myöskään paljastaa sen jälkeen, kun toiminta viranomaisessa tai tehtävän hoitaminen viranomaisen lukuun on päättynyt. Vaitiolovelvollisuuden piirissä oleva tieto voi siis olla tallentamatontakin tietoa. Vaitiolovelvollisuus velvoittaa henkilön kirjaimellisesti olemaan hiljaa salassa pidettävistä asioista, eli niistä ei saa keskustella sivullisen kanssa missään tilanteessa. On huomattavaa, että vaitiolovelvollisuus ei välttämättä kohdistu asiakirjaan sinänsä, vaan sen salassa pidettävään sisältöön.⁵⁶

Vaitiolovelvollisuus on Julkl 23 §:n 2 momentin mukaan myös sillä, jolle viranomaisen on ilmoittanut julkisuus- tai salassapito-olettaman sisältävän salassapitosäännöksen osoittamissa rajoissa tietoja, jotka ovat yleisöltä salassa pidettäviä. Tämä tarkoittaa sitä, että asianosainen, hänen edustajansa tai avustajansa ei saa ilmaista sivullisille asianosaisaseman perusteella saatuja salassa pidettäviä tietoja, jotka koskevat muita kuin asianosaista itseään, kuten esimerkiksi haastehakemuksessa tai muissa asiakirjoissa esiintyviä tietoja. Tähän liittyy esimerkiksi julkisuusfraasi, joka kärjäsihteerin tulee muistaa lisätä haasteita ja kutsuja tehdessään.

Salassapitovelvollisia koskee myös hyväksikäyttökielto, jonka mukaan salassa pidettävää tietoa ei saa käyttää omaksi taikka toisen hyödyksi tai toisen vahingoksi. Asianosainen, hänen edustajansa tai avustajansa saa kuitenkin käyttää muita kuin asianosaista itseään koskevia tietoja, kun kysymys on sen oikeuden, edun tai velvollisuuden hoitamista koskevasta asiasta, johon asianosaisen tiedonsaantioikeus on perustunut. Tästä säättää Julkl 23 §:n 3 momentti. Myös hyväksikäyttökielto koskee kaikkia tietoja niiden muotoon katsomatta.⁵⁷

4.6 Salassapitorikkomuksen seuraukset ja tuomittavuus

Julkisuuslaki yhdessä muun lainsäädännön kanssa säättää salassapitovelvollisuuden rikkomistilanteita rangaistavaksi rikoslaissa⁵⁸. Salassapitovelvollisuuden rikkomisen voidaan lukea virkavelvollisuuden rikkomiseksi. Virkarikoksista säädetään rikoslain (39/1889, jäljempänä RL) 40 luvussa.⁵⁹ RL 40 luvun 5 § säättää virkasalaisuuden rikkomisesta ja tuottamuksellisen virkasalaisuuden rikkomisen seurauksista. Tähän pykälään luetaan Julkl 23 ja 22 § pykälissä luettujen asiakirjasalaisuuden, vaitiolovelvollisuuden ja hyväksikäyttökiellon rikkomiset. Lisäksi RL 38 luku säättää 1 ja 2 § erikseen salassapitorikoksesta ja salassapitorikkomuksesta.⁶⁰

⁵⁶ Laurikkala 2022, s. 1050-1051; Mäenpää 2008, s. 319-320

⁵⁷ Mäenpää 2008, s. 325-326

⁵⁸ Neuvonen 2017, s. 153

⁵⁹ Viljanen & Muukkonen 2023, s. 594

⁶⁰ Neuvonen 2017, s. 153 & 157

Rikoslain 40 luvun 5 § säättää, että jos virkamies tahallaan palvelussuhteensa aikana tai sen päätyttyä oikeudettomasti paljastaa sellaisen asiakirjan tai tiedon, joka JulkL:n tai muun lain mukaan on salassa pidettävä tai jota ei lain mukaan saa ilmaista, taikka käyttää omaksi tai toisen hyödyksi taikka toisen vahingoksi edellä mainittua asiakirjaa tai tietoa, on tuomittava, jollei teosta muualla säädetä ankarampaa rangaistusta, virkasalaisuuden rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Virkamies voidaan tuomita myös viralta pantavaksi, jos rikos osoittaa hänet ilmeisen sopimattomaksi tehtävänsä. Mikäli virkamies syyllistyy huolimattomuudestaan johonkin edellä kerrottuun, hänet voidaan tuomita tuottamuksellisesta virkasalaisuuden rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Rikoslain 38 luvun 1 § säättää, että joka laissa tai asetuksessa säädetyn taikka viranomaisen lain nojalla erikseen määräämän salassapitovelvollisuuden vastaisesti paljastaa salassa pidettävän seikan, josta hän on asemassaan, toimissaan tai tehtävää suorittaessaan saanut tiedon, taikka käyttää tällaista salaisuutta omaksi tai toisen hyödyksi, on tuomittava, jollei teko ole rangaistava 40 luvun 5 §:n mukaan, salassapitorikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Tällöin tekijän on täytynyt olla tietoinen siitä, että tieto on salassapito- tai vaitiolo-velvollisuuden alaista tietoa. Mikäli katsotaan, että salassapitorikos on kokonaisuutena arvostellen sekä yksityiselämän suojan kannalta vähäinen, on rikoksentekijä tuomittava RL 38:2 mukaan salassapitorikkomuksesta sakkoon. Kuitenkin merkittävät salassapito- ja vaitiolo-velvollisuuden rikkomiset tuomitaan salassapitorikoksina.⁶¹ Rangaistuksen harkinnassa on siis huomioitava teon merkitys yksityisyydensuojan kannalta sekä muut rikokseen liittyvät seikat⁶².

Olennaista asiakirjasalaisuuden tai vaitiolo-velvollisuuden rikkomisessa on, että tiedonanto on oikeudetonta eikä lakiin perustuvaa, sillä tietoja välitetään sellaiselle henkilölle, jolla ei ole oikeutta saada kyseistä tietoa. Salassa pidettävien asiakirjojen kohdalla on erityisen tärkeää huomioida, onko kysyjä oikeutettu kyseessä olevaan tietoon. Rikokseen voi syyllistyä antamalla asiakirjan, sen osan tai jäljennöksen ulkopuolisen käsiin taikka antamalla ulkopuolisen nähdä asiakirjan taikka kertomalla ulkopuoliselle asiakirjaan liittyviä tietoja.⁶³ Myös etätyöskentelyssä on tärkeää valita työskentelypiste niin, että vaaraa tietojen joutumisesta väärin käsiin ei voi syntyä. Käräjäsihteerin jokapäiväisessä työssä käsitellään paljon salassa pidettävää materiaalia ja salassapitovelvollisuudesta pitää pystyä huolehtimaan myös etätyössä, sillä sitä koskee samat tietoturvallisuusmenettelytavat kuin virastollakin työskennellessä.⁶⁴

⁶¹ Neuvonen 2017, s. 157-158

⁶² HE 94/1993 vp, s. 148

⁶³ Neuvonen 2017, s. 154

⁶⁴ Laurikkala 2022, s. 1054

Käräjäsiihteerii voi syyllistyä salassapitovelvollisuuden tai hyväksikäyttökiellon rikkomiseen ja näin ollen virkarikokseen. Käräjäsiihteeriiä koskee myös virkavastuu, josta on säädetty Suomen perustuslaissa (jäljempänä PL). Virkavastuun voidaan katsoa muodostuvan kolmesta eri elementistä; rikosoikeudellisista, hallinto-oikeudellisista ja vahingonkorvausoikeudellisista seuraamuksista. PL 2 § säättää kansanvaltaisuudesta ja oikeusvaltioperiaatteesta ja sen tarkoituksena on ilmaista Suomen valtiojärjestyksen perustamista demokratia- ja oikeusvaltioperiaatteelle. Pykälän 3 momentin mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Tämä on yksi oikeusvaltioperiaatteen olennaisista ainesosista.⁶⁵ PL 118 § täsmentää, että virkamies vastaa virkatoimiensa lainmukaisuudesta. Lisäksi jokaisella, joka on kärsinyt oikeudenloukkauksen tai vahinkoa virkamiehen tai muun julkista tehtävää hoitavan henkilön lainvastaisen toimenpiteen tai laiminlyönnin vuoksi, on oikeus vaatia tämän tuomitsemista rangaistukseen sekä vahingonkorvausta.⁶⁶

Virkavelvollisuuden voi rikkoa tuottamuksellisesti erheen vuoksi. Asiassa OKV/20/31/2018 käräjäsiihteerii oli virheellisesti merkinnyt kuusi tuomiota ratkaistuiksi ja lähettänyt tuomiot asianosaisille. Tuomioista kuitenkin puuttui käräjänotaarin merkinnät täysin eikä käräjänotaari ollut asioita ylipäätään käsiteltyt. Hovioikeus katsoi asioissa tapahtuneen oikeudenkäyntivirhe. Poliisi toimitti esitutkinnan käräjäsiihteerin menettelyn selvittämiseksi ja asia siirtyi apulaisoikeuskanslerille syyteharkintaan. Apulaisoikeuskansleri arvioi, että käräjäsiihteerii oli syyllistynyt virkavelvollisuuden rikkomiseen merkittäessään asiat ratkaistuiksi sekä lähettäessään asiakirjat asianosaisille, sillä hän ei ollut varmistanut, että asiat todella olivat ratkaistuja. Käräjäsiihteerin menettely oli omiaan vaarantamaan vakavasti vastaajien yksityistä etua sekä luottamusta lainkäyttötoimintaan. Asiassa siihteeriiä vastaan ei kuitenkaan nostettu syytettä, vaan apulaisoikeuskansleri katsoi huomautuksen olevan riittävä seuraamus.

4.7 Median kyselyt diaari- ja asiakirjajulkisuuden näkökulmasta

Käräjäsiihteerin työssä salassapitovelvollisuus korostuu, sillä siihteerit joutuvat usein vastaamaan median ja yksityishenkilöiden kyselyihin. Huolellisuus ja tarkkuus työnteossa korostuvat. On ensiarvoisen tärkeää, että siihteerillä on riittävät tiedot ja taidot salassa pidettävien asioiden käsittelyyn, jotta tietoturvaloukkauksia ja salassapitorikkomuksia ei pääse syntymään. Nykyään rikosuutiset kiinnostavat valtaosaa väestöstä ja siksi media on niistä erityisen kiinnostunut. Medialta tuleva palaute kuitenkin kertoo, että tietojen saanti käräjäoikeuksista on vaihtelevaa, pitkälti juuri henkilöstön osaamattomuuden takia⁶⁷. Pohjois-Savon käräjäoikeuden rikossiihteerille teetetyn kyselyn tulokset osaltaan vahvistavat tätä väitettä. Monet

⁶⁵ HE 1/1998 vp, s. 74

⁶⁶ Viljanen & Muukkonen 2023, s. 593

⁶⁷ Rovaniemen hovioikeuspiirin laatuhanke 2018, s. 72

vastaajista jännittävät sitä, että salaista tietoa päätyy median käsiin ja tämä johtaa varovaiseen tietojen luovuttamiseen. Ote eräästä vastauksesta:

”Ensireaktio on aina jännitys siitä, että salassa pidettävää tietoa tulee vahingossa kerrottua eteenpäin. On ehkä vaikeaa hahmottaa mikä on julkista ja mikä ei, minkä seurauksena asioita käsitellessä joutuu usein varmistelemaan muilta.”

Oikeudenkäynnin perustiedot eli diaaritiedot ovat julkisia, ja ne saa kertoa toimittajille. Perustietoja ovat tiedot asiaa käsittelevästi tuomioistuimesta, asian laadusta, käsittelyn vaiheista, suullisen käsittelyn ajankohdasta ja paikasta sekä asianosaisen yksilöimiseksi tarvittavat tiedot. Salassa pidettävissä rikoksessa ainoastaan asianomistajan henkilöllisyys ja salaiset yhteystiedot ovat sellaisia perustietoja, joita ei saa kertoa. Tavallisissa rikosasioissa perustiedot tulevat julkisiksi heti. Myös oikeudenkäyntiasiakirjat ovat julkisia ja niistä saa antaa tietoa toimittajille paitsi, jos ne sisältävät suoraan lain nojalla salassa pidettäviä asioita tai tuomioistuin on tehnyt erillisen salassapitomääräyksen.⁶⁸

Asiakirjatilaukset on käsiteltävä mahdollisimman nopeasti, mutta viimeistään kahden viikon sisällä tilauksen vastaanottamisesta. Mahdollinen pyyntö kiireellisyydestä tulee myös mahdollisuuksien mukaan huomioida, jos se on perusteltu. Mikäli asiakirjojen toimittamisesta kieltäytyy, tulee siitä ilmoittaa asiakkaalle perustellusti. Salassa pidettävän aineiston kanssa tulee olla erityisen tarkka, sillä sitä saa tietenkäin luovuttaa vain siihen oikeutetulle taholle ja tämä peruste tulee selvittää tilauksen yhteydessä. Lisäksi jos asiakirja on vain osittain salainen, tulee varmistua, että siitä on peitetty kaikki salainen aineisto.⁶⁹ Tämä on luonut joillekin kyselyyn vastanneille sihteereille stressiä ja liitteet tarkistetaan useaan otteeseen, jotta varmistutaan siitä, ettei salainen versio päädy medialle. Ote eräästä vastauksesta:

”Lehdistölle asiakirjoja lähettäessä joudun monta kertaa avaamaan kyseisen liitteen ja varmistumaan siitä, ettei kenellekään ole lähdössä salassa pidettävää versiota asiakirjoista - se luo jonkinlaista stressiä. Saatan vielä työpäivän jälkeen kotona miettiä tätä asiaa, että meniköhän nyt varmasti oikea liite.”

Mikäli on epävarmuutta siitä, saako asiakirjaa tai tietoa luovuttaa, tulee siitä ensin varmistua. Asiaa käsittelevä tuomari on ensisijainen henkilö, keneltä asian voi varmistaa. Media on nostanut esiin, että esimerkiksi diaarijulkisuuden osaamisessa on ilmennyt puutteita käräjäoikeuksissa, sillä asiakaspalvelija ei ole tiennyt mitä saa kertoa ja sen verukkeella kieltäytynyt antamasta tietoa. Tämä tietenkin haittaa median työtä oikeudenkäynnin julkisuuden viestinviejänä. Media on myös nostanut esiin, että esimerkiksi haastehakemuksia ei tulisi lähettää

⁶⁸ Rovaniemen hovioikeuspiirin laatuhanke 2018, s. 114-117; Jokela 2016, s. 98

⁶⁹ Rovaniemen hovioikeuspiirin laatuhanke 2018, s. 118-120

salattuna viestinä, jos se tietoturvan kannalta on sallittua, kuten useimmiten on. Salatut viestit aiheuttavat ongelmia esimerkiksi sen vuoksi, että ne saa avattua vain kerran yhdellä laitteella ja tietoa kuitenkin tarvitsisi usein useampi henkilö. Sama koskee myös esimerkiksi ratkaisujen toimittamista.⁷⁰

Viestintä oikeudenkäynnistä mahdollistaa yksilöille ja yhteisöille edellytyksiä muodostaa viranomaisten toiminnasta totuudenmukainen käsitys. YTJulkL selkeyttää oikeudenkäynnin julkisuuden säännöstöä ja lisää oikeudenkäynnin läpinäkyvyyttä aikaisempaan verrattuna. Niinpä se myös edistää median mahdollisuuksia toteuttaa omaa tehtäväänsä oikeudenkäynnin julkisuuden tosiasiallisena toteuttajana.⁷¹

4.8 Tiedon antamistavat kärjäsihteerin työssä

Tietoa asiakirjasta tai itse asiakirja annetaan lähtökohtaisesti tiedoksi aina vain pyynnöstä. Viranomaisen voi kuitenkin antaa asiakirjan tiedoksi omasta aloitteestaan esimerkiksi lausuntopyynnön yhteydessä.⁷² Asiakirjan tiedoksiantotapa riippuu asiakirjan muodosta. Viranomaisen asiakirjan sisällöstä annetaan tieto JulkL 16 § 1 momentin mukaan suullisesti taikka antamalla asiakirja viranomaisen luona nähtäväksi ja jäljennettäväksi tai kuunneltavaksi tai antamalla siitä kopio tai tuloste. Tieto asiakirjan julkisesta sisällöstä on annettava pyydetyllä tavalla, jollei pyynnön noudattaminen asiakirjojen suuren määrän tai asiakirjan kopioinnin vaikeuden tai muun niihin verrattavan syyn vuoksi aiheuta kohtuutonta haittaa virkatoiminnalle. Paperisen asiakirjan kopion tai jäljennöksen tilaaminen on maksullista, mutta sähköisen asiakirjan tilaaminen tai pelkästään oikeus asiakirjan näkemiseen on ilmaista. JulkL 16 § 2 momentin mukaan tietojen antaminen sähköisessä muodossa tai teknisenä tallenteena muusta julkisesta asiakirjasta on viranomaisen harkinnassa, jollei toisin säädetä.⁷³

Tietojen antamisessa huomattavaa on, mitä YTJulkL 13 § 2 momentti säätelee kuva- ja äänitallenteesta. Lainkohdan mukaan kärjäoikeudessa tehdystä kuva- ja äänitallenteesta voidaan antaa tieto vain luovuttamalla tallenne tuomioistuimessa nähtäväksi, jos tiedon antaminen muulla tavoin voisi loukata tallenteesta esiintyvien henkilöiden yksityisyyden suojaa. Hallituksen esityksessä (HE 13/2006) on tarkennettu, että säännös koskee sekä tuomioistuimen tekemiä että tuomioistuimelle todistelutarkoituksessa toimitettuja videotallenteita. Näin ollen säännös koskee myös tuomioistuimelle toimitettuja esitutkinta-aineistossa olevia videotallenteita. Hallituksen esityksen mukaan säännös ei kuitenkaan ylety äänitallenteisiin tai yksittäisiin valokuviin.⁷⁴

⁷⁰ Rovaniemen hovioikeuspiirin laatuhanke 2018, s. 75-77 & 118-120

⁷¹ Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2016, s. 3; HE 13/2006 vp, s. 15

⁷² Mäenpää 2008, s. 204

⁷³ Tapanila 2009, s. 69

⁷⁴ HE 13/2006 vp s. 49

Käräjäoikeudessa tehdyn kuva- ja äänitallenteen äänestä voidaan antaa tieto noudattaen JulkL 16 §:ää. Käräjäsiihteri ei siis saa lähettää esimerkiksi henkilötodisteluäänitettä asianosaisille heidän pyytäässään, vaan käräjäsiihteri voi järjestää niin, että asianosainen pääsee kuulemaan sen käräjäoikeudessa, mikäli tallenteen sisältö huomioon ottaen on syytä olettaa, että tiedon antaminen muulla tavoin voisi johtaa tallenteessa esiintyvien henkilöiden yksityisyyden suojan loukkaamiseen. Tuomioistuimen on kyseisen lainkohdan takia pystyttävä järjestämään mahdollisuus ääni- ja videotallenteen katsomiseen.⁷⁵

Rikosprosessin kannalta edellä mainitut säännökset ovat merkittäviä, sillä ääni- ja kuvatallenteita käytetään koko ajan enemmän. Esimerkiksi kuulusteluja voidaan kuvata tallenteelle ja esittää niitä oikeudenkäynneissä. Myös koko ajan lisääntyvät etäosallistumiset oikeudenkäyn-teihin aiheuttavat sen, että esimerkiksi todistajaa voidaan kuulla videoyhteydellä. Mikäli ky-seessä on paljon julkista mielenkiintoa herättävä asia, voi kuva- ja äänitallenteisiin liittyä paljon mielenkiintoa. Tuomioistuimen tuleekin vakavasti arvioida yksityisyyden suojan merki-tys suhteessa oikeudenkäynnin julkisuuteen. Sen mitä YTJulkL 13 § 2 momentissa on säädetty ääni- ja kuvatallenteesta ei ole tarkoitus estää oikeutta saada ääni- ja kuvatallenteesta ko-piota, mikäli tallenteessa esiintyvän henkilön yksityisyydelle ei voida olettaa aiheutuvan mer-kittävää haittaa ääni- ja kuvatallenteen luovuttamisesta.⁷⁶

Yksityisyydensuoja tulee kuitenkin aina laittaa etusijalle, kun kyseessä on esimerkiksi alaikäi-sen esitutkintapöytäkirja tai jos esitutkintapöytäkirja sisältää rikoksen uhrin kannalta arka-luontoista tietoa. Todistuskertomuksesta ei voida myöskään luovuttaa kopiota ennen kuin se on kuultu pääkäsittelyssä. Muussa tapauksessa todistelun luotettavuus voi kärsiä. Tiedoksian-topyyntö tuomioistuimelle voidaan tehdä suullisesti tai kirjallisesti.⁷⁷ Tilaaan tulee pystyä yk-silöimään asiakirjapyyntö niin, että siitä selviää mitä asiakirjaa tai tietoa pyyntö koskee. Pyyntö tulee siis olla mahdollisimman selkeä, koska viranomaisella ei ole velvollisuutta tehdä laajoja selvityksiä epäselvän pyynnön selvittämiseksi. Pyyntöissä ei ole välttämätöntä yksilöidä diaarinumeroa tai asianosaisia, jos pyyntö muutoin on riittävän yksiselitteinen. Mi-käli asiakirja sisältää henkilötietoja, tulee käräjäsiihterin varmistua siitä, että tietoja pyytävällä taholla on oikeus käsitellä niitä.⁷⁸

⁷⁵ Tapanila 2009, s. 69

⁷⁶ Tapanila 2009, s. 69-71

⁷⁷ Tapanila 2009, s. 70-72

⁷⁸ Tuomioistuinlaitos 2023; Mäenpää 2008, s. 204-205

5 Käsittelyjulkisuus

Oikeudenkäynnin julkisuuden toinen toteutusmuoto asiakirjajulkisuuden lisäksi on käsittelyjulkisuus. Se tarkoittaa yksinkertaistettuna oikeutta osallistua tuomioistuimen suulliseen käsittelyyn.⁷⁹ Lähtökohtana oikeudenkäynnissä on, että suullinen istutokäsittely on julkinen ja sitä saa tulla seuraamaan yleisöön kuka tahansa⁸⁰. Tämän vuoksi kenelläkään oikeudenkäyntiä seuraavalla ei ole velvollisuutta selvittää henkilöllisyyttään tai perustella läsnäoloaan tilaisuudessa⁸¹. Poikkeuksellisesti tuomioistuin voi poistaa salista yleisöä, kuten alle 15-vuotiaan henkilön, mikäli läsnäolosta voi olla hänelle haittaa esimerkiksi käsiteltävän jutun luonteen vuoksi. Tästä säättää YTJulkL 20 §. Kyseisen pykälän nojalla tuomioistuin voi myös rajoittaa yleisön läsnäoloa julkisessa käsittelyssä, jos se on tarpeen todistajan, muun kuultavan tai asianosaisen suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta. Pykälän mukaan yleisön läsnäoloa voidaan rajoittaa myös tungoksen välttämiseksi.

Käsittelyjulkisuus toteutuu vain, jos suullinen käsittely järjestetään. Se ei siis koske kirjallisten rikosasioiden käsittelyä. Suullisia käsittelyjä ovat pääkäsittelyn lisäksi valmisteluistunto, katselmus ja muut oikeudenkäyntitilaisuudet, joissa asianosaisella on oikeus olla läsnä tai tilaisuudessa kuullaan jotain henkilökohtaisesti.⁸² YTJulkL 19 § säättää, että mikäli julkisessa suullisessa käsittelyssä täytyy esittää YTJulkL 9 §:ssä salassa pidettäväksi säädettyjä tai 10 §:n nojalla salassa pidettäväksi määrättyjä tietoja, saa ne esittää suullisesti tai apuvälineiden avulla siinä laajuudessa kuin se on asian käsittelemiseksi tarpeellista.

Yleisöjulkisuuden toteutuminen edellyttää sitä, että suulliset käsittelyt pidetään sellaisissa tiloissa, joihin yleisön on mahdollisuus päästä. Lisäksi istuntosalien ulkopuolella on oltava juttulista.⁸³ YTJulkL 14 § säättää, että tuomioistuimen on ilmoitettava suullisesta käsittelystä istuntopaikalla viimeistään istunnon alkaessa juttuluettelolla, johon on merkittävä asianosaisien nimet, lukuun ottamatta asianomistajan nimeä syyttäjän ajamassa rikosasiassa, asian yksilöity laatu, asian käsittelyn vaihe, suullisen käsittelyn alkamisajankohta ja käsittelypaikka sekä tuomioistuimen ratkaisukokoonpano. Jos syyttäjä ajaa rikosasiaa, merkataan juttulistaan vain vastaajan tiedot. Juttulista laaditaan aina, vaikka asia käsiteltäisiin kokonaan tai osittain suljetuin ovin.⁸⁴

Käsittelyjulkisuuden tärkeä funktio on lisätä tiedonsaantimahdollisuutta oikeudenkäyntiprosessiin ja istutokäsittelyn kulkuun. Se siis yhdessä asiakirjajulkisuuden kanssa lisää

⁷⁹ Tapanila 2009, s. 16

⁸⁰ Tuomioistuinlaitos 2022

⁸¹ Jokela 2016, s. 103

⁸² Jokela 2016, s. 101-103

⁸³ Jokela 2016, s. 101

⁸⁴ Jokela 2016, s. 102

tuomioistuimen toiminnan läpinäkyvyyttä ja estää mielivaltaista toimintaa. Käsittelyjulkisuutta voidaan tarkastella kahdesta näkökulmasta, välittömästä ja välillisestä. Välitön näkökulma tarkoittaa julkisuuden tarkastelua käräjäoikeuden istunnossa läsnä olevan henkilön perspektiivistä ja välillinen näkökulma taas tarkoittaa julkisuuden tarkastelua sellaisen henkilön perspektiivistä, joka seuraa istutokäsittelyä jonkin tiedotusvälineen välityksellä.⁸⁵

5.1 Suljettu käsittely

Tuomioistuin voi asianosaisen pyynnöstä tai muusta erityisestä syystä määrätä, että suullinen istutokäsittely toimitetaan joko kokonaan tai osittain yleisön läsnä olematta. Tästä säättää YTJulkL 15 §. Sanotun pykälän kohdat 1-7 säättävät niistä edellytyksistä, joihin käsittelyn salassapitomääräys voidaan perustaa. Nämä samat kriteerit pätevät kaikkiin juttutyyppeihin ja prosessilajeihin eli niitä voidaan soveltaa paitsi riita- ja rikosasioissa myös hakemusasioissa.⁸⁶ Mikäli kohtien 1-7 edellytykset täyttyvät, paikalle saa saapua vain asianosaiset ja heidän avustajansa. Salassapito peruste tulee tässäkin tapauksessa löytyä laista.⁸⁷ Oikeudenkäynnillä on vahva kytkentä perustuslakiin ja se on huomioitava oikeudenkäynnin salassapidosta määrättäessä⁸⁸.

Aikaisemmin suljettu käsittely saattoi olla pakollista tai harkinnanvarasta. Hallitus esitti vuonna 2006 eduskunnalle laiksi oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Lakiehdotuksessa esitettiin siitä, että yleisöltä suljetun suullisen käsittelyn edellytykset olisivat aina harkinnanvaraisia.⁸⁹ Tämä toteutui ja tänä päivänä mikään juttu ei ole enää oikeudenkäynnissä automaattisesti salassa pidettävä. Tuomioistuimen siis on arvioitava jokainen asia erikseen ja tehdä päätös miltä osin suullinen käsittely on toimitettava suljetusti.⁹⁰

Rikosasioiden istutokäsittely salataan useimmiten silloin, jos YTJulkL 15 §:n mukaan asiassa esitetään arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista (kohta 2) tai asiassa esitetään salassa pidettäväksi määrätty oikeudenkäyntiasiakirja tai tieto, jonka julkinen käsittely todennäköisesti aiheuttaisi merkittävää haittaa tai vahinkoa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty (kohta 3). Myös silloin, jos alle 18-vuotias on syytteessä rikoksesta ja suljettu käsittely ei olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä etua (kohta 5) taikka asiassa kuullaan alle 15-vuotiasta tai henkilöä, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu, tai rikosasiassa kuullaan

⁸⁵ Tapanila 2009, s. 16

⁸⁶ Jokela 2016, s. 104-105

⁸⁷ Tuomioistuinlaitos 2022

⁸⁸ Surakka 2017

⁸⁹ HE 13/2006 vp, s. 1

⁹⁰ Jokela 2016, s. 104-105

henkilöä, joka on erityisen suojelun tarpeessa (kohta 6), käsittely voidaan toimittaa kokonaan tai tarpeellisin osin yleisön läsnä olematta.

Hallituksen esityksen (HE 13/2006) mukaan suljetun käsittelyn tarkoituksena on, ettei yleisö voi tulla seuraamaan käsittelyä. Jos asia määrätään käsiteltäväksi suljetusti, saa käsittelyssä olla läsnä YTJulkL 17 § 1 momentin mukaan asianosaisten sekä heidän edustajiensa ja avustajiensa lisäksi olla ne, joiden läsnäoloa tuomioistuin pitää tarpeellisena. Hallituksen esityksessä on tarkennettu, että tällaisia tarpeellisia henkilöitä voivat olla muun muassa tulkit, tukihenkilöt, vartijat ja vanginvartijat. Lainkohdan 2 momentissa myös säädetään, että määrättäessä asian käsittely toimitettavaksi yleisön läsnä olematta voidaan yleisön läsnäoloa rajoittaa vain siltä osin kuin se on tarpeen suojattavien etujen turvaamiseksi, eli käsittely tulisi jakaa julkiseen ja salaiseen osaan. Kyseisen säännöksen tarkoituksena on puoltaa oikeudenkäynnin julkisuutta.⁹¹

5.2 Salassapidon tarpeellisuuden arviointi

Harkinnanvarainen käsittelyn suljetuksi määrääminen lisää oikeudenkäyntien julkisuutta yleisissä tuomioistuimissa, mutta jossain tapauksissa salassapidon tarpeellisuuden ja laillisuuden arviointi voi olla vaikeaa. Helsingin hovioikeus on 22.5.2017 päätöksellään nro 617; Dnro R 16/2346 päättänyt kumoamaan käräjäoikeuden ratkaisun käsittelyn määräämisestä suljetuksi ja oikeudenkäyntiasiakirjojen määräämisen salassa pidettäväksi, sillä käräjäoikeuden salassapitomääräys oli lopulta lakiin perustumaton. Tapauksessa syyttäjä oli käräjäoikeudessa pyytänyt edellä mainittuja määräyksiä, sillä syyttäjän näkemyksen mukaan vastaaja oli erityisen suojelun tarpeessa. Hän oli paljastanut laajamittaisen kansainvälisen, väkivaltaiseksi osoittautuneen huumeorganisaation ja oikeudenkäynnissä käsiteltiin sellaisia tietoja, joiden julkiseksi tuleminen asetti vastaajan käytännössä välittömään hengenvaaraan. Myös vastaaja yhtyi syyttäjän pyyntöön.⁹²

Käräjäoikeus oli määrännyt vastaajan esitutkinnassa antaman kertomuksen sekä esitutkintaan laaditun johdannon salassa pidettäväksi sekä suullisen käsittelyn pidettävän yleisön läsnä olematta siltä osin kuin siinä käsitellään edellä salaisiksi määrättyjen asiakirjojen sisältämiä tietoja. Käräjäoikeus oli perustanut salassapitopäätöksensä YTJulkL 9 §:n 1 momentin 2 kohtaan ja 10 §:n, 11 §:n ja 15 §:n 3 kohtaan. Hovioikeuden mukaan päätöksestä ei kuitenkaan käynyt ilmi niitä seikkoja, joiden perusteella käräjäoikeus on katsonut salassapitomääräyksen mahdolliseksi soveltamiensa lainkohtien nojalla.⁹³

⁹¹ HE 13/2006 vp s. 57

⁹² Surakka 2017

⁹³ Surakka 2017

Perustuslakivaliokunta on mietinnössään (PeVM 25/1994 vp) todennut, että julkisuuden rajoitusten on oltava täsmällisiä ja tarkoin rajattuja. Perusteena käytettyjä pykäläiä ei voi myöskään käyttää laajentavasti. Muun muassa vastaajan esitutkinnassa kertomat laajamittaista kansainvälistä huumeorganisaatiota koskevat tiedot eivät lukeudu YTJulkL:n 9 §:n 2 momentissa tarkoitettuihin henkilön yksityiselämään liittyviin arkaluonteisiin tietoihin. Hovioikeus siis katsoi, ettei kärjäoikeus olisi saanut määrätä päätöksessä mainittuja asiakirjoja pidettäväksi salassa tämän lainkohdan nojalla. Koska asiakirjoja ei olisi saanut määrätä salaisiksi, ei myöskään ollut perustetta määrätä istuntoa suljetuksi. Näillä perusteilla hovioikeus katsoi kärjäoikeuden ratkaisun olleen lakiin perustumaton ja päätyi kumoamaan ratkaisun.⁹⁴

Suurin osa suljetuin ovin käsitellyistä jutuista viime vuosina ovat koskeneet seksuaalirikoksia. Tämä selittyy sillä, että kyseiset rikokset ovat asianosaisille hyvin arkaluonteisia ja julkisessa käsittelyssä erityisesti uhrin yksityiselämää koskevat tiedot olisivat vaarassa tulla julki. Myös alle 18-vuotiaan ollessa syytteessä istunto pidetään usein suljetuin ovin, sillä yleensä tämä ei ole vastoin tärkeää yleistä etua. Huomioitavaa tässä kuitenkin on, että jos vastaaja on ehtinyt ennen istuntokäsittelyä täyttämään 18 vuotta, ei suljetulle käsittelylle ole enää perustetta.⁹⁵

Juttu määrätään usein salassa pidettäväksi istunnon alkaessa. Ratkaisu oikeudenkäynnin julkisuudesta julistetaan aina julkisesti ja jos päätetään, että istunto käydään suljetuin ovin, on yleisöllä oikeus kuulla päätös perusteluineen.⁹⁶ Jos käsittely julistetaan salassa pidettäväksi, yleensä myös esitutkintapöytäkirja määrätään salassa pidettäväksi ja kärjäsihteerin tulee toimittaa tämä tieto poliisille heti, kun asia on istunnossa julistettu. Salassa pidettävän jutun henkilötodistelut tulee myös merkitä salaisiksi järjestelmään.

5.3 Median osallistuminen istuntoon

Käsittelyjulkisuuden välillisestä yleisöjulkisuudesta voidaan käyttää myös lehdistö- tai mediajulkisuus -nimikettä. Mediajulkisuus mahdollistaa tiedonsaannin oikeudenkäynnistä laajemmalle yleisöryhmälle ja on siksi merkittävässä asemassa oikeudenkäynnin julkisuuden toteuttamisessa myös istuntokäsittelyissä. Mediajulkisuutta voidaan toteuttaa erilaisten tiedotusvälineiden, kuten televisio uutisten, sanoma- tai aikakauslehtien, internetin, sosiaalisen median sekä radion välityksellä. Nämä suuren yleisön tiedotusvälineet voivat tehokkaammin asettaa oikeudenkäynnin ja tuomioistuimen toiminnan kriittisen tarkastelun ja yhteiskunnallisen keskustelun kohteeksi.⁹⁷

⁹⁴ Surakka 2017

⁹⁵ Jokela 2016, s. 105-106

⁹⁶ Jokela 2016, s. 114

⁹⁷ Tapanila 2009, s. 17-18

Mediajulkisuudessa on tärkeää huomioida se, että tieto suurelle yleisölle kulkee aina välikäden kautta. Esimerkiksi uutinen oikeudenkäynnistä on aina kirjoitettu istunnossa mukana olleen toimittajan oman tulkinnan perusteella ja tiedonantiin vaikuttaa toimittajan omat arvot ja asenteet. Riskinä tässä piilee, että toimittaja ymmärtää jonkun asian virheellisesti ja levittää asiasta valheellista tietoa massayleisölle. Tätä riskiä voidaan pienentää esimerkiksi esittämällä suoria lähetyksiä oikeudenkäynnistä, jolloin tiedonsaanti on välitöntä. Oikeudenkäyntien televisiointiin suhtaudutaan kuitenkin pidättyväisesti, sillä mediajulkisuudesta on myös ongelmia, kuten oikeudenkäynnin lopputulokseen vaikuttaminen tai syyttömyysolettaman sivuuttaminen tiedotusvälineiden toimesta.⁹⁸

Medialla on hallussaan myös valtava vaikutusvalta sen suhteen, miten asioista uutisoidaan, mitä jätetään kertomatta ja mitä seikkoja korostetaan. Tämä voi johtaa tuomioiden virheelliseen tulkintaan yleisön keskuudessa ja se puolestaan voi aiheuttaa provokatiivista ja aggressiivista keskustelua esimerkiksi sosiaalisessa mediassa. Oikeudenmukaisuusodotus on tuomioistuimiin kohdistuva oletus, jonka toteutumiseen vaikuttaa, miten hyvin annetut tuomiot vastaavat kansalaisten yleistä oikeustajua. Mitä avoimempaa viestintä oikeudenkäynnin kohteena olevasta asiasta sekä siihen liittyvistä seikoista ja olosuhteista on, sitä pienempiä ovat näkemyserot oikeuden toteutumisesta tuomioistuimen ja yleisön välillä. Media siis toimii viestinviejänä ja vaikuttaa siihen, millaiseksi kansalaisten käsitys tuomioistuinten toiminnasta muodostuu.⁹⁹

Jotta media voi toteuttaa edellä lueteltuja oikeudenkäynnin julkisuuteen liittyviä hyveitään, median edustajat haluavat joskus osallistua istuntokäsittelyyn. Tätä tapahtuu yleensä silloin, jos käsiteltävä asia on yleisellä tasolla mielenkiintoa herättävä. Median edustavat voivat uutisoida oikeudenkäynnistä reaaliaikaisesti istunnosta käsin. Tällöin tuomarin tehtävänä on muodostaa oikeudenkäynnille kasvot ja artikuloida asioista mahdollisimman selkeästi ja ymmärrettävällä tavalla, jotta väärinymmärrysten syntymisen riski voidaan minimoida.¹⁰⁰

Jos kyse on salassa pidettävästä asiasta, ei mediaa voida päästää saliin ainakaan koko käsittelyn ajaksi. EIS 6 artikla säätelee, että päätös rikosasiassa on annettava julkisesti, mutta lehdistöltä ja yleisöltä voidaan kieltää pääsy koko oikeudenkäyntiin tai osaan siitä demokraattisen yhteiskunnan moraalin, yleisen järjestyksen tai kansallisen turvallisuuden vuoksi nuorten henkilöiden etujen tai osapuolten yksityiselämän suojaamisen niin vaatiessa, tai siinä määrin kuin tuomioistuin harkitsee ehdottoman välttämättömäksi erityisolosuhteissa, joissa julkisuus loukkaasi oikeudenmukaisuutta.

⁹⁸ Tapanila 2009, s. 17

⁹⁹ Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2016, s. 3-5

¹⁰⁰ Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2016, s. 17

Median näkökulmasta suljetut käsittelyt ovat tietenkin ongelmallisia, sillä ne rajoittavat tiedonsaantia. Median näkemyksen mukaan suullinen käsittely määrätäänkin turhan helposti asianosaisten pyynnöstä salaiseksi ja näin asianosaiset voivat käyttää hyväksi sitä, että oikeudenkäynti tapahtuu suljetuin ovin. Näin menetellen esimerkiksi julkisuuden henkilöt voivat itse julkistaa oikeudenkäynnistä vain sellaisia seikkoja, jotka ovat heille itselleen edullisia. Tällaisten seikkojen vuoksi onkin tärkeää huomata, että oikeudenkäynnin julkisuutta rajoitetaan lain tarkoittamalla tavalla vain siltä osin, kuin se on tarpeellista. Tarkoittaen siis sitä, että media ja muu yleisö voidaan poistaa istuntosalista osaksi aikaa, mutta harvoin on niin, että koko suullinen käsittely tai kaikki suullisen käsittelyn vaiheet toimitettaisiin yleisön läsnä olematta.¹⁰¹

5.4 Asianosaisen oikeudet ja oikeusturva salaisessa rikosasiassa

Asianosaisella on oikeus osallistua oikeudenkäyntiin, joka muulta yleisöltä olisi suljettu. Oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteeseen myös kuuluu asianosaisjulkisuus, joka liittyy kuulemisperiaatteeseen. Kuulemisperiaate tarkoittaa asianosaisen oikeutta saada tilaisuus tulla kuuluksi ja esittää näkemyksensä asiassa, mikä edistää tehokkaan puolustautumisen edellytyksiä. Puolustautumisessa olennaista on myös se, että asianosainen saa tutustua oikeudenkäyntiaineistoon ja esittää siitä oman käsityksensä. Muutoin loppuratkaisu voi tulla asianosaiselle täysin yllätyksenä ja siinä ei välttämättä ole voitu ottaa huomioon kaikkia näkökulmia. Oikeudenkäyntiä on tarkoitus käydä asianosaisten ehdoilla, ei tuomioistuimen. Oikeudenkäynnin julkisuuden yksi päätarkoituksista onkin toteuttaa asianosaisten oikeusturvaa.¹⁰²

Perustuslain 21 § sisältää säännöksiä oikeusturvasta. Pykälän 1 momentti säätelee, että jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Pykälän 2 momentti säätelee, että käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.¹⁰³

Oikeusturvan käsitteen voidaan katsoa tarkoittavan oikeussuojaa, joka oikeusjärjestyksen seurauksena annetaan henkilöille ja heidän oikeuksilleen. Se on asianosaisen suoja oikeudenloukkauksia vastaan. Oikeushistoriallisesti oikeusturva on ymmärretty tarkoittavan oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä. Oikeusturva siis toteutuu, kun asianosainen saa asiassaan ratkaisun, joka vastaa todellisia olosuhteita ja on lainsäädännön mukainen. Oikeusturva liittyy vahvasti

¹⁰¹ Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2016, s. 6-7 & 17

¹⁰² HE 13/2006 vp, s. 5; Tapanila 2009, s. 26-27

¹⁰³ He 1/1998 vp, s. 80

ihmis- ja perusoikeuksiin ja sitä koskee EIS 6.1 § säädös siitä, että jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetussa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa silloin, kun päätetään hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan tai häntä vastaan nostetusta rikossyyttestä.¹⁰⁴

Oikeusturvan käsitettä voidaan katsoa myös vielä laajemmassa mielessä ja oikeusturva voidaan oikeudenmukaisuutena jakaa kahteen osaan, proseduraaliseen ja substantiaaliseen. Proseduraalinen puoli tarkoittaa menettelyllistä puolta, kuten oikeudenkäynnin ulkoista järjestämistä. Substantiaalinen puoli taas tarkoittaa aineellisen oikeuden sääntöjen tarkoituksen toteutumista. Käytännötasolla nämä kaksi oikeudenmukaisuuselementtiä kuitenkin nivoutuvat toisiinsa ja niitä on vaikea erotella. Rikosprosessissa oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuus muodostuvat menettelyn ja lopputuloksen kokonaisuudesta. Kokonaisuuteen luetaan myös esitutkinta. Suomessa oikeusturvan käsite usein liitetään syytesidonnaisuuteen ja todistustaakkaan. Oikeusturva voidaan nähdä vertikaalisena: yksilön turvana vallankäyttöä vastaan, tai horisontaalisena: kansalaisten turvana muiden yksilöiden taholta tulevia loukkauksia vastaan. Oikeusturva kuuluu sekä rikoksen uhrille että epäillylle.¹⁰⁵

5.5 Asianosaisen yksityisyydensuoja

Yleisellä tasolla julkinen oikeudenkäynti turvaa asianosaisten oikeusturvaa, mutta asianosainen voi jossain tapauksissa haluta oikeudenkäynnin salattavaksi kokonaan tai osittain yksityisyyden suojaamiseksi.¹⁰⁶ Asianosainen voi esimerkiksi pyytää henkilöllisyyden salaamista, jos käsiteltävä rikosasia koskee erittäin arkaluonteista yksityiselämään liittyvää asiaa. Oikeudenkäynnin julkisuudessa henkilötietojen suojaamisella on merkitystä.¹⁰⁷

YTJulkL 24 §:n 2 momentin mukaan tuomioistuimien voi myös määrätä asianomistajan henkilöllisyyden salassa pidettäväksi rikosasiassa, joka koskee erityisen arkaluonteista hänen yksityiselämäänsä liittyvää seikkaa, tai tällaiseen rikosasiaan liittyvässä hakemusasiassa taikka turvapaikanhakijan henkilöllisyyden säilöön ottamista koskevassa asiassa, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen ei vaaranna turvapaikanhakijan tai tämän läheisen turvallisuutta. Toisaalta lainkohdan mukaan nämäkin tiedot voidaan pitää myös julkisina, jos asianosaisen itse sitä pyytää. Samoilla perusteilla asianosaisen henkilöllisyys voidaan salata myös YTJulkL 6 §:n mukaan jutun diaaritiedoissa.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Hirvelä 2006, s. 119

¹⁰⁵ Hirvelä 2006, s. 119-121

¹⁰⁶ Tapanila 2009, s. 27

¹⁰⁷ Lindroos-Hovinheimo 2022, s. 759-762

¹⁰⁸ Tapanila 2009, s. 225

Euroopan unionissa henkilötietojen suoja on saanut vahvan aseman yleisen tietosuojasetuksen myötä. Muun muassa yksityisyyden suoja tietosuojan muodossa vaikuttaa julkisuusperiaatteen häilyvyyteen. Eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan salassapidon ajoittainen ehdottomuus ja epäjohdonmukaisuus sekä henkilötietojen anonyymisointi ovat syitä sille, ettei julkisuusperiaate toteudu. Keskustelussa on tärkeää huomata se, että julkisuusperiaate edistää yleistä etua ja tietosuojasetus yksilön etua. Yleinen etu on suurempi hyve, ja siksi henkilöllisyyden salaamisessakin tuomioistuimen tulee todella arvioida, onko se välttämätöntä ja laissa perusteltua.¹⁰⁹

6 Ratkaisun julkisuus

Tuomioistuimen ratkaisun julkisuudesta säädetään YTJulkL:n 5 luvussa. Pääsääntönä on, että ratkaisu on julkinen, jollei sitä erikseen määrätä salassa pidettäväksi. Tämä on keskeistä oikeudenkäynnin julkisuuden kannalta, sillä ratkaisun julkisuus mahdollistaa ja toteuttaa niin yleisön kuin asianosaistenkin oikeutta tutustua ratkaisuun ja ratkaisukäytäntöön. Käräjäoikeuden ratkaisu laaditaan erilliseksi asiakirjaksi ja sen sisällöstä on säädetty laissa oikeudenkäynnistä rikosasioissa (ROL) 11 luvun 6 §:ssä. Tuomiolauselmassa eli ratkaisun lopputulemassa esitetään tuomioistuimen lopullinen ratkaisu asiassa eli vastaajan syyksi luettu syytekohta, seuraamus sekä syyttäjän muut vaatimukset sekä asianosaisen esittämät vaatimukset ja tuomioistuimen päättämät seuraamukset niiden osalta.¹¹⁰

Ratkaisun julkisuus on keskeinen periaate päätöksenteon legitimitietin näkökulmasta. Legitimiteetti tarkoittaa avoimesti toimivan valtiovallan organin saavuttamaa, toimintansa kannalta välttämätöntä yleisön hyväksyntää. Tuomioistuinta koskee ratkaisuisaan perusteluvelvollisuus ja jos ratkaisu ei ole julkinen, jää perustelemisen funktion toteutuminen vähäiseksi ja se vaikuttaisi suuren yleisön sijaan vain pieneen asianosaispiiriin. Tämä puolestaan vaikuttaa negatiivisesti oikeudenkäynnin demokraattiseen kontrollointiin.¹¹¹ Tämän vuoksi ratkaisun lopputulos ja sovelletut lainkohdat ovat aina julkisia, vaikka oikeudenkäyntiaineisto muutoin olisi julistettu salaiseksi¹¹².

Kuten asiakirja- ja käsittelyjulkisuudessakin, yksittäistapauksissa ratkaisun julkisuutta voidaan joutua rajoittamaan. Tällöin intressinä on usein suojata asianosaisen yksityisyyden suoja. Ratkaisun julkisuuden rajoittaminen on kuitenkin asiakirjajulkisuuteen verraten suppeampaa, sillä ratkaisun julkisuutta ei voi rajoittaa suhteessa asianosaisiin ja ratkaisun julkisuus on osa

¹⁰⁹ Lindroos-Hovinheimo 2022, s. 749-750

¹¹⁰ Tapanila 2009, s. 224

¹¹¹ Tapanila 2009, s. 213-214

¹¹² Vuorenpää 2023, s. 84

perusoikeuksia.¹¹³ PL 12 § 2 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta. Myös EIS 6 artikla säättää, että ratkaisu on annettava julkisesti.

6.1 Käräjäoikeuden ratkaisun salassapito

Arkaluontoista tietoa sisältävän ratkaisun julkisuutta voidaan tarvittaessa rajoittaa, mutta vain tarpeellisin osin. Tämä voidaan toteuttaa julistamalla tuomio salassa pidettäväksi osin yleisön läsnä olematta taikka ratkaisuun sisältyvä asiakirja voidaan määrätä tarpeellisin osin salassa pidettäväksi.¹¹⁴ Ratkaisun salassapidosta täytyy aina määrätä erikseen, sillä mikään tuomioistuimen ratkaisu ei ole suoraan lain nojalla salainen.¹¹⁵ Ratkaisua ei juuri koskaan määrätä kokonaisuudessaan salaiseksi, sillä salassapitoa edellyttävä intressi turvataan usein pienemmillä toimenpiteillä. Esimerkiksi syytetylle tehty mielentilatutkimus tai muu terveyteen liittyvä tieto voi tulla turvatuksi niin, että tuomio salataan vain siltä osin, kuin kyseistä salassa pidettävää tietoa käsitellään.¹¹⁶

Tuomioistuimen ratkaisun salassapitoperusteista säättää YTJulkL 24 §. Sanotun pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuin voi määrätä ratkaisun pidettäväksi tarpeellisin osin salassa, jos ratkaisu sisältää YTJulkL 9 §:ssä salassa pidettäväksi säädettyjä tietoja tai tietoja, joille on annettu YTJulkL 10 §:ssä tarkoitettu salassapitomääräys taikka tietoja, joiden salassa pitämiseksi asian suullinen käsittely on toimitettu yleisön läsnä olematta. Tällöinkin ratkaisun lopputulos ja sovelletut lainkohdat ovat julkisia. Näiden kohtien täyttyessäkään salassapito ei automaattisesti ole pakollista, vaan tuomioistuimen tulee arvioida ratkaisun salassapidon tarpeellisuus ja laajuus aina tapauskohtaisesti. Tuomioistuimen tulee tehdä yksittäisessä tapauksessa päätös siitä, että julistetaanko ratkaisu joltain osin yleisön läsnä olematta tai määrätäkö jokin ratkaisussa esitetty oikeudenkäyntiasiakirja joltain osalta salassa pidettäväksi. Ratkaisun salassapitoperusteet eivät myöskään edellytä koko ratkaisun salaamista, vaan pelkästään siltä osin, kun on tarpeellista.¹¹⁷

Toisaalta YTJulkL 26 § säättää, että 24 §:n 1 momentissa tarkoitettun tiedon saa ottaa julkiseen ratkaisuun siinä laajuudessa kuin se ratkaisun perustelemiseksi on tarpeellista eikä myöskään 9 §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitettuja tietoja saa ottaa julkiseen ratkaisuun, ellei siihen ole erityisen painavaa syytä. Tämä tarkoittaa siis sitä, että käräjäoikeuden tulee tarkoin punnitta, tarvitseeko esimerkiksi salassa pidettäviä yhteystietoja kirjata ratkaisuun lainkaan. Mikäli niitä ei ole pakko kirjata tuomioon, ratkaisun julkisuuttakaan ei tarvitse siltä osin

¹¹³ Tapanila 2009, s. 214

¹¹⁴ Tapanila 2009, s. 221

¹¹⁵ Jokela 2016, s. 113

¹¹⁶ Tapanila 2009, s. 223-224

¹¹⁷ Tapanila 2009, s. 223; Jokela 2016, s. 113

rajoittaa.¹¹⁸ Tuomioistuin voi siis omalta osaltaan edistää ratkaisujulkisuutta välttämällä salassa pidettävien seikkojen ja tietojen esittämistä ratkaisun perusteluosuudessa mahdollisuuksien mukaan, pitäen kuitenkin mielessä tuomion perustelemisen edellytykset, joita ovat avoimuus ja seikkaperäisyys.¹¹⁹

6.2 Salassapidon intressi ratkaisun julkisuudessa

Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksessä KKO 2018:75 rikosasian vastaaja A haki muutosta kärjäoikeuden julkiseen tuomioon ja vaati, että hovioikeus määräisi tuomion salassa pidettäväksi. Vastaaja oli tuomittu kahdesta valtionrajarikoksesta, väärän henkilötiedon antamisesta ja väärennyksestä yhteiseen 4 kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Hänen mukaansa tuomiosta ilmeni hänen hakeneen Suomessa turvapaikkaa sekä hakemuksen perusteet ja siksi kärjäoikeuden olisi hänen mielestään pitänyt oma-aloitteisesti määrätä tuomio salassa pidettäväksi.

Hovioikeus katsoi salassapitovaatimuksen olevan perusteeton, sillä kärjäoikeudessa salassapito ei ollut miltään osin esillä. Myös kärjäoikeuden käsittely ja tuomio sekä siellä kertyneet asiakirjat olivat kaikki olleet julkisia. Kyseessä ei myöskään ollut muutoksenhaku kärjäoikeuden antamaan salassapitoa koskevaan ratkaisuun vaan koko tuomioon, ja näin ollen hovioikeus totesi, että se ei voinut määrätä kärjäoikeuden tuomiota salassa pidettäväksi. A sai valitusluvan korkeimpaan oikeuteen ja KKO katsoi, että hovioikeuden olisi tullut ratkaista kysymys kärjäoikeuden tuomion julkisuudesta. KKO määräsi ratkaisun salattavaksi niiltä osin, kuin se sisälsi YTJulkL 9 §:n 1 momentin 2 nojalla salassa pidettäviä tietoja.

Jos kärjäoikeus olisi kyseisessä tapauksessa määrännyt asianosaisen henkilöllisyyden salassa pidettäväksi arkaluontoisuuden vuoksi taikka turvapaikanhakijan tai tämän läheisen turvallisuuden takaamiseksi, olisi salaamista pitänyt harkita myös ratkaisun osalta. Käytännössä YTJulkL 24 §:n 2 momentin vahinkoedellytyslauseke velvoittaa tuomioistuimen varmistumaan siitä, että henkilöllisyyden julkisuus ei vaarantaisi turvapaikan hakijan tai tämän läheisen turvallisuutta missään tilanteessa. Tämä taas johtaa siihen, että suurimmassa osassa turvapaikkaa hakeneen henkilön henkilöllisyys salataan.¹²⁰

Salassapidon intressinä on usein suojata asianomistajan henkilöllisyyttä, ei syytettyä tai yleistä moraalien ylläpitoa. Henkilöllisyys voidaan myös salata, kun rikoksella aiheutettu vamma tai muu terveydellinen haitta on arkaluontoinen taikka kunnianloukkauksrikoksessa asianomistajan yksityiselämään liittyviä seikkoja on halvennettu. Salassapitoa ei kuitenkaan voida laajentaa tavallisiin väkivaltarikoksiin, vaikka niistä usein seuraakin asianomistajalle

¹¹⁸ Tapanila 2009, s. 223-224

¹¹⁹ Tapanila 2009, s. 223-224; Jokela 2016, s. 113

¹²⁰ Tapanila 2009, s. 225-226

terveydentilaa heikentäviä vammoja. Salassapito edellyttäisi asianomistajan saamien vammojen tai terveydellisten haittojen olevan erittäin arkaluontoisia, kuten HIV-tartunta tai pysyvä psyykkisen terveydentilan sairaus.¹²¹

Mikäli tuomiosta salataan tiettyjä tietoja, tulee ratkaisun käsittelijän olla tarkkana tuomiota kansliasta annettaessa, jotta tuomioon ei jää näkyviin mitään salassa pidettävää. Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksessä KKO 2020:83 käräjätuomari oli määrännyt tuomiossa asianomistajien henkilöllisyyden salassa pidettäväksi. Tuomari oli laatinut tuomion salassa pidettävän sekä julkisen kappaleen ja ilmoittanut tuomion olevan valmis annettavaksi. Julkinen kappale oli annettu tiedoksi tiedotusvälineille ja siihen olikin jäänyt näkyviin salassa pidettäväksi määrättyjä asianomistajien nimiä. KKO katsoi, että käräjätuomari oli syyllistynyt tuottamukselliseen virkasalaisuuden rikkomiseen.

6.3 Julkinen seloste

Ratkaisun julkisuutta voidaan toteuttaa silloinkin, kun ratkaisun tietoja joudutaan salamaan. Yleisöjulkisuuden funktioiden toteutuminen ei nimittäin aina edellytä jutun asianosaisten henkilötietoja tai muita salattavia tietoja. Jos tietoja joudutaan salamaan ja näin rajoittamaan ratkaisun julkisuutta, tuomioistuin voi tehdä asiasta julkisen selosteen. Julkinen seloste ratkaisusta voidaan laatia kaikissa tapauksissa ja siinä arkaluontoista tietoa sisältävät kohdat on poistettu. Tällöin yleisö saa yleiskuvaa tuomioistuimen antamista ratkaisuista ja ratkaisun julkisuuden periaatetta voidaan toteuttaa salatuista tiedoista huolimatta. Julkisen selosteen laajuus riippuu siitä, millaista rikosta annettava tuomio koskee. Esimerkiksi perheväkivalta- tai perheen sisäisissä lapsen hyväksikäyttörikoksissa tuomiossa voi käydä ilmi asianosaisten välinen lähisuhde ja näin asianomistajan henkilöllisyys voi olla pääteltävissä, vaikka nimeä ei suoranaisesti missään mainittaisikaan. Edellä mainituissa tilanteissa julkinen seloste voi olla vain lyhyt seloste teon laadusta ja seikoita rangaistuksen mittaamiseen liittyen.¹²²

Tuomioistuimella on velvollisuus laatia yhteiskunnallisesti merkittävistä ja julkista mielenkiintoa herättävästä jutusta julkinen seloste.¹²³ Se on välttämätöntä silloin, kun asiaa käsitellään paljon tiedotusvälineissä. Tällaisissa lain tarkoittamissa tapauksissa tuomioistuin ei siis voi harkinnanvaraisesti päättää julkisen selosteen laatimisesta.¹²⁴ Kuitenkin esimerkiksi valtaosassa seksuaalirikostapauksissa ratkaisu on kokonaan salainen, mutta tuomioistuin ei siltikään tee asiasta julkista selostetta. Tämä on oikeudenkäynnin julkisuuden kannalta harmittava seikka, sillä seksuaalirikostapauksissa yleensä intressinä on suojata vain asianomaisen henkilöllisyys ja näin ollen teon kuvauksen tai seuraamuksen harkintaan liittyvien seikkojen

¹²¹ Tapanila 2009, s. 225-227

¹²² Tapanila 2009, s. 215-216 & 233

¹²³ Jokela 2016, s. 114

¹²⁴ Tapanila 2009, s. 229-231

salaamiseen ei usein ole perustetta.¹²⁵ Julkinen seloste laaditaan useimmiten etenkin rikosasioissa ja silloin, jos juttu herättää paljon paikallista tai valtakunnallista kiinnostusta tai ratkaisusta olisi hyötyä ennakkotapauksena.¹²⁶

Vaikka tuomioistuin ei voi harkinnanvaraisesti päättää julkisen selosteen laatimisesta, harkinnanvaraista on kuitenkin tulkinta siitä, onko asia yhteiskunnallisesti merkittävä tai onko kyseinen oikeudenkäynti tiedotusvälineiden näkökulmasta erityistä mielenkiintoa herättävä. Tällainen asia voi olla esimerkiksi poliittisesti tai taloudellisesti merkittävää henkilöä koskeva virkarikossyyte tai jos ratkaisu kohdistuu suureen joukkoon ihmisiä. Yhteiskunnallisesti merkittävästä asiasta on kyse myös silloin, jos ratkaisulla on vaikutusta oikeusjärjestykseen. Etenkin korkeimman oikeuden ratkaisuilla on suuri vaikutus oikeusjärjestykseen ja suurien ihmisjoukkojen asemaan tulevaisuudessa. Tuomioistuin voi harkita julkisen selosteen tarvetta jo oikeudenkäynnin sekä tiedotusvälineiden edustajien yhteydenottojen perusteella.¹²⁷

Julkinen selosteen sisältövaatimuksista säättää YTJulkL 25 § ja sen mukaan julkisen selosteen tulee sisältää pääpiirteittäisen selostuksen asiasta ja ratkaisun perusteluista. Erityisen arkaluonteista henkilön yksityiselämään liittyvää rikosta koskeva julkinen seloste on myös julkistettava niin, että asianomistajan henkilöllisyys ei paljastu. Käytännössä tuomioistuimella on siis varsin vapaat kädet julkisen selosteen sisällön harkinnassa, pitäen mielessä, ettei selosteeseen lipsahda mitään salassa pidettävää tietoa. Selosteessa täytyy myös pitäytyä ratkaisuun sisältyvissä perusteluissa, eikä niitä saa alkaa täydentämään tai muuttamaan.¹²⁸

6.4 Ratkaisusta tiedottaminen ja media

Jos käsiteltävästä asiasta laaditaan julkinen seloste, on tuomioistuimen YTJulkL 27 §:n mukaan huolehdittava mahdollisuuksiensa mukaan siitä, että asianosainen saa ratkaisun sisällöstä tiedon ennen kuin ratkaisun sisältävästä asiakirjasta annetaan tieto yleisölle. Tässä pykälässä tarkoitetaan nimenomaan pääasiasratkaisua. Julkinen seloste annetaan aina samaan aikaan kuin pääasiasratkaisu.¹²⁹ Vaikka laki sanoo, että tieto tuomiosta voidaan antaa mahdollisuuksien mukaan ensin asianosaisten tietoon, on pidettävä kuitenkin joku raja siinä, milloin tietoa annetaan tiedotusvälineille. Media kokee ongelmalliseksi tilanteet, joissa he saavat tiedon tuomiosta tunteja asianosaisten jälkeen. Median mukaan tämä voi johtaa epäreiluihin kilpailuetuihin, jos asianosainen vuotaa tietoa vain tietyille, itselle mieleiselle

¹²⁵ Tapanila 2009, s. 227 & 234

¹²⁶ Jokela 2016, s. 114

¹²⁷ Tapanila 2009, s. 229-231

¹²⁸ Tapanila 2009, 232

¹²⁹ Jokela 2016, s. 114

tiedotusvälineelle. Myös asenne tuomiota kohtaan voi muuttua sen mukaan, mistä näkökulmasta asianosainen on asiasta kertonut.¹³⁰

Median ymmärrystä oikeudenkäynnistä voidaan lisätä julkisella selosteella tai tiedotteella tuomioistuimen antamasta ratkaisusta. Tämä menettely vähentää väärinymmärryksiä median ja tuomioistuimen välillä, sillä näin median ei tarvitse yrittää itse muodostaa kuvaa oikeudenkäynnistä vähäisten tiedonrippeden perusteella. On tärkeää, että julkinen seloste on selkeä ja yksiselitteinen, jotta media voi ymmärtää sen, eikä harhaanjohtavia uutisia oikeudenkäyneistä näin pääse syntymään. Väärinkäsitysten korjaaminen jälkikäteen on hyvin vaikeaa, jos tieto on jo levinnyt suurelle yleisölle.¹³¹

Tiedotteen laatimista ohjaavat samat periaatteet kuin julkista selostetta, vaikka siitä ei ole laissa erikseen säädetty. Tiedotteessa pitäydytään tuomioistuimen ratkaisussa ja sen perusteella. Tiedotteita laaditaan usein lähinnä ylimmissä tuomioistuimissa. Yleensä käräjäoikeudet tiedottavat ratkaisuihistaan vain silloin, kun asialla on huomattavaa yhteiskunnallista merkitystä tai jos asiaa käsitellään laajasti julkisuudessa oikeudenkäynnin aikana.¹³² Median näkökulmasta tietenkin olisi oikeudenkäynnin julkisuuden periaatteen toteutumisen vuoksi tärkeää, että julkisen selosteen tai tiedotteen sijaan koko tuomio olisi julkinen, peittäen tietenkin kaikki välttämättömät tunnistetiedot.¹³³

6.5 Arkistointi ja salassapitoajat

Salassapitoajoilla on erityinen merkitys käräjäsihteerin työssä asiakirjoja seulottaessa ja arkistoidessa. Käräjäsihteerin tulee ottaa selvää, mitkä salassapitosäännökset mitään asiakirjaa koskee. Rikossihteereille tehdystä kyselystä selvisi, että joskus salassapitoaikojen ja soveltuvan salassapitoperusteen pohtiminen vie aikaa. Oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapitoajoista säädetään YTJulkL 11 §:ssä. Joissain tapauksissa tuomioistuin voi kuitenkin lain määrittelemissä rajoissa päättää salassapitoajasta. YTJulkL 11 § 3 momentin mukaan oikeinkäyntiasiakirjan salassapitoaika lasketaan asian vireilletulosta tuomioistuimessa. Näin määräaika toteutuu kaikkien asiakirjojen kohdalla samalla tavalla eli on yksiselitteinen. Myöskään muutoksenhauulla ei ole merkitystä salassapidon kestoan, sillä salassapitoaika lasketaan joka tapauksessa siitä päivästä, kun asia on ensimmäisen kerran tullut vireille.¹³⁴

Salassapitoaika voi olla YTJulkL 11 § 1 momentin mukaan asiakirjan laadun mukaisesti 25, 60 tai 80 vuotta. Asiakirjan, joka sisältää arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään,

¹³⁰ Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2016, s. 7

¹³¹ Tapanila 2009, s. 231-232

¹³² Tapanila 2009, s. 234-236

¹³³ Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2016, s. 7

¹³⁴ Tapanila 2009, s. 107

terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista (YTJulkL 9 § 1 mom kohta 2) tai tietoja rikoksesta syytetyille tehdystä oikeuspsykiatrisesta mielentilatutkimuksesta, rangaistusseuraamukseen liittyvistä selvittelyistä ja rikosrekisteristä (YTJulkL 9 § 1 mom kohta 4) salassapitoaika on 60 vuotta. Tällaisten asiakirjojen salassapidon tarkoitus on, että henkilön elinaikana tiedot eivät tule julkisiksi. Pisimmät salassapitoajat koskevat kuitenkin asiakirjoja, jotka sisältävät tuomioistuimen neuvottelusalaisuuksia, kuten muistiot, ratkaisuehdotukset ja tuomioistuimen jäsenten kirjalliset merkinnät. Tällaisten asiakirjojen salassapitoaika on 80 vuotta.¹³⁵

Muut YTJulkL 9 § 1 momentissa esitetyt asiakirjat ovat salassa pidettäviä 25 vuotta niiden viireilletulosta. Lyhyempi salassapitoaika perustuu siihen, että pidempiaikainen salassapito ei olisi lain mukaan perusteltua. Esimerkiksi YTJulkL 9 § 1 mom 5 kohdassa säädettyjen asiakirjojen, jotka sisältävät suojattavia asianosaisen tai todistajan taikka muutoin salassa pidettäviä henkilön yhteystietoja salassapitoaika on vain 25 vuotta, koska asianosaisen tai todistajan suojaaminen ei usein ole enää tarpeellista 25 vuoden jälkeen oikeudenkäynnin alkamisesta.¹³⁶ Hallituksen esityksessä (HE 13/2006) kuitenkin huomautetaan, että oikeudenkäyntiasiakirja on salassa pidettävä vain siltä osin, kuin se sisältää kyseisessä pykälässä salassa pidettäväksi määriteltäviä tietoja tarkoittaen sitä, että asiakirjaa itsessään ei suojella vaan tiettyä osaa sen sisällöstä¹³⁷.

Jos tuomioistuin on määrännyt jonkun asiakirjan YTJulkL 10 § mukaisesti harkinnanvaraisesti salassa pidettäväksi, tulee sen määrätä myös salassapitoajasta. Määräys tehdään kuitenkin lain asettamissa rajoissa ja YTJulkL 11 § määrää tässäkin tapauksessa 2 momentissaan, että kun määräys annetaan yksityiselämän suojaamiseksi, määräaika on enintään 60 vuotta ja jos määräys annetaan muun syyn perusteella, tulee määräajan olla enintään 25 vuotta. Nämä enimmäisajat eivät kuitenkaan tarkoita sitä, että määräajat määrättäisiin automaattisesti niiden mukaan. Salassapitoaikaa ei saa määrätä tarpeettoman pitkäksi ja määräaikaan vaikuttaa myös suojattava intressi. Esimerkiksi yksityisyyden suojaamiseksi asetettuun salassapitoaikaan vaikuttaa suojattavan henkilön ikä. Nuorella henkilöllä määräaika on pidempi kuin iäkkäällä, koska salassapito on perusteltua asettaa vain henkilön eliniän ajaksi.¹³⁸

Salassapitoaikaa voidaan YTJulkL 11 § 4 momentin mukaan tarvittaessa pidentää, jos asiakirjan julkiseksi tuleminen todennäköisesti aiheuttaisi salassapitoajan päätyttyäkin merkittävää haittaa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty tai määrätty. Tilanne voi tulla kysymykseen esimerkiksi silloin, jos henkilön yksityiselämää on suojattu

¹³⁵ Tapanila 2009, s. 107-108

¹³⁶ Tapanila 2009, s. 108

¹³⁷ HE 13/2006 vp, s. 39

¹³⁸ Tapanila 2009, s. 108-109

määrämällä asiakirja salaiseksi 60 vuoden ajan, mutta kyseinen henkilö onkin elossa vielä salassapitoajan päätyttyä ja tiedot edelleen loukkaisivat hänen yksityisyyttään julkiseksi tullessaan. Pidennystä täytyy hakea ja salassapitoaikaa voidaan pidentää enintään 60 vuotta. Tällöin päätöksen salassapitoajan pidentämisestä tekee pääasiallisesti viimeksi käsitellyt tuomioistuimet. Määräajan pidennystä voi hakea paitsi yksityinen henkilö eli esimerkiksi asianosainen itse, mutta myös tarvittaessa oikeushenkilö tai viranomainen.¹³⁹

7 Yhteenveto kyselytuloksista

Kysely lähetettiin Pohjois-Savon käräjäoikeuden rikossihteereille. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat siis 18 rikossihteeriä. Tavoitteena oli saada vastaus vähintään 50 % vastaanottajista, eli 9 rikossihteeriltä. Vastauksia tuli kaikkiaan 7, eli ihan tavoitteeseen ei päästy. Avoimien kysymysten vastauksista on kuitenkin löydettävissä mielenkiintoisia näkökulmia ja kehitysehdotuksia ja niihin on selvästi panostettu. Monivalintakysymyksiä sekä kyllä-ei-kysymyksiä on havainnollistettu diagrammien avulla, jotka Forms-sovellus muodostaa automaattisesti.

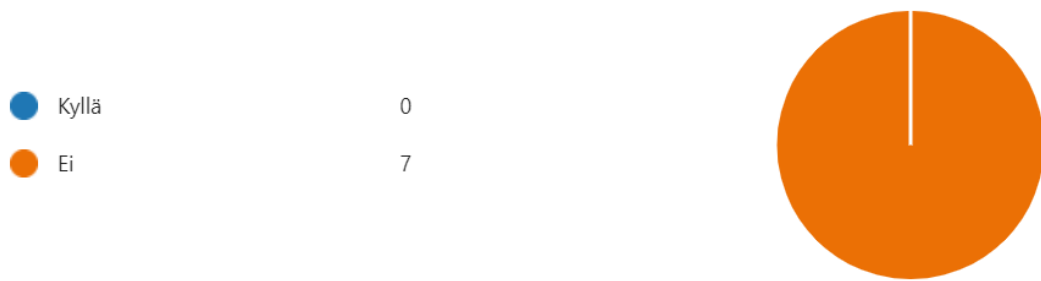
Kyselyyn vastanneiden Pohjois-Savon käräjäoikeuden rikossihteerien mukaan salassa pidettävien rikosasioiden käsittely yleisesti toi mieleen erityistä tarkkaavaisuutta, varovaisuutta ja huolellisuutta. Toimenpiteet tarkistetaan moneen kertaan ennen toimimista ja esimerkiksi sähköpostiosoitteiden kanssa ollaan erityisen varovaisia. Osalle aihe on kuitenkin selvästi vaikeampi kuin toisille. On tunnettu esimerkiksi paineen tunnetta siitä, että kertoo vahingossa jotain salassa pidettävää tietoa toimittajille. Joitakin vastaajista salassa pidettävien asioiden käsittely jopa ahdistaa, kun ei ole aina varmuutta siitä, mikä on julkista ja mikä ei. Paineentuntua lisää muun muassa se, että on huomattu median edustajien pyytävän itselleen sellaisiakin asiakirjoja, jotka heidän tulisi tietää olevan salassa pidettäviä. Toiset saattavat työpäivän jälkeenkin kotona miettiä, lähettikö varmasti oikean liitteen, eikä salassa pidettävää versioita. Tällainen lisää tietenkin stressiä ja vaikeuttaa työstä palautumista.

Kysyttäessä salassapitoasioihin liittyvästä perehdytyksestä, on vastauksissa hieman hajontaa. Useimmat kertovat saaneensa perehdytystä jonkin verran tai, että ovat käsitelleet aihetta joissakin koulutuksissa, mutta moni on myös vastannut kokemuksen opettaneen. On kuitenkin huolestuttavaa, että osa ei ole saanut varsinaista perehdytystä lainkaan tai toinen sihteeri on kerran näyttänyt, miten asia tehdään. Yleisesti on todettu, että perusteellisempi perehdytys olisi paikallaan ja esimerkiksi yhteisen koulutuksen pitämällä voitaisiin varmistaa, että kaikilla on tiedossa talon yhteiset toimintatavat.

¹³⁹ Tapanila 2009, s. 109-110

Vastauksista on pääteltävissä se, että ne vastaajat, jotka kokivat salassapitoasiat ylipäättään stressaavammaksi, eivät mielestään olleet saaneet asiaan liittyen kunnollista perehdytystä. Vastauksista voi myös havaita sen, että todennäköisesti alalla pidempään olleelle sihteerille aihe on tutumpi ja juuri ”kokemus” on opettanut, miten asiat menevät. Uudemmissa sihtee-reillä tätä kokemusta ei ole ja voisi olettaa, että ehkä siksi aihe on heille vaikeampi. Tämä ongelma on ratkaistavissa sillä, että salassapitoasioihin kiinnettäisiin perehdytyksessä enemmän huomioita ja henkilöstön perehdyttämistä jatkettaisiin työhön tulon jälkeenkin, jotta mitään tärkeitä vaiheita ei pääse unohtumaan ja jokainen voisi luottavaisin mielin hoitaa työ-tehtäviään ilman, että täytyisi jatkuvasti vaivata kokeneempaa kollegaa salassapitoasioilla.

Vaikka perehdytyksessä on osittain koettu puutteita, ei salassa pidettävien asioiden käsittelyä koeta vaikeana.

Kuva 1: Tuntuuko salassa pidettävien rikosasioiden käsittely vaikealta?

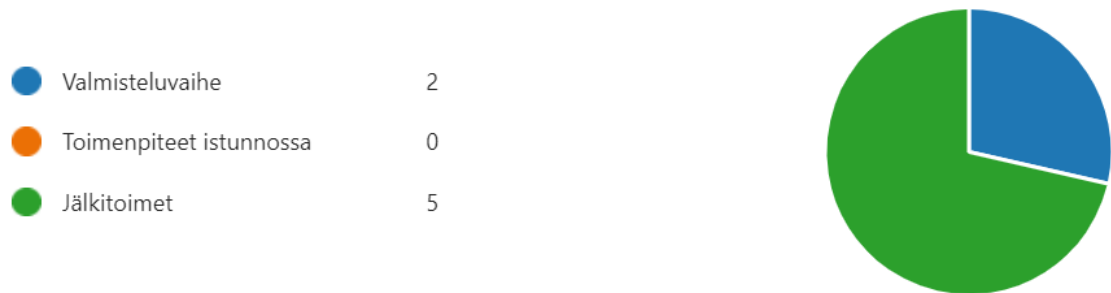
Jopa 100 % on vastannut, että ei koe salassa pidettävien rikosasioiden käsittelyä vaikeana. Voidaan siis päätellä, että vaikka joillekin salassapitoasiat aiheuttavat enemmän stressiä ja painetta kuin toisille, ei se kuitenkaan kenestäkään tunnu erityisen haastavalta, mikä on hieno löydös. Koska kaikki ovat vastanneet kysymykseen kieltävästi, kyselyllä ei saatu vastausta kysymykseen, ”Mikä salassapitoasioissa askarruttaa?”. Valitettavasti myös kysymys ”Tiedätkö mitkä asiakirjat ovat salassa pidettäviä?” jäi erheen vuoksi haarautumaksi tähän kysymykseen, joten siihenkään ei kyselyllä saatu vastausta. Toki voidaan olettaa, että jos salassa pidettävien rikosasioiden käsittelyä ei pidetä vaikeana, tulee sihtee-reillä olla myös tietämys siitä, mitkä asiakirjat kuuluvat salassapidon piiriin.

Kyselyn vastaajille oli selvää, mitä toimenpiteitä salassa pidettävät rikosasiat vaativat sihteeriltä valmistelun ja istunnon aikana. Ohjeet on koettu riittäviksi ja niitä seuraamalla työ onnistuu. Epäilyksiä kuitenkin on herännyt sen suhteen, mitkä diaaritiedot ovat julkisia ja mitkä ei. Monelle salassa pidettävien rikosasioiden käsittelyssä ongelma on siinä, että niitä ei tule käsiteltyä kovin usein ja siksi muistia täytyy aika-ajoin virkistää:

”Toimenpiteet ovat tiedossa. Salaisia asioita ei kuitenkaan tarvitse käsitellä kovin usein ja tästä syystä kertaus on opintojen äiti.”

Tämän vuoksi on toivottu muistilistaa, josta tehtävät toimenpiteet voisi aina tarkistaa. Joku on myös nostanut esiin, että voisi olla hyödyllistä tietää, miten muissa käräjäoikeuksissa asioiden kanssa toimitaan, jotta toimintatavat voisi yhtenäistää.

Kysyttäessä siitä, millä alueella (valmisteluvaihe, toimenpiteet istunnossa vai jälkitoimet) ohjeita erityisesti kaivattaisiin tai mikä alue on perehtymisvaiheessa tuntunut haastavimmalta, tulos on selkeä.

Kuva 2: Millä alueella erityisesti kaipaisit ohjeita? Jos kaikki tuntuu sinulle nyt helpolta, valitse alue, jonka sisäistämiseen sinulla meni eniten aikaa, kun perehdyit aiheeseen.

Vastaajista 71 % oli sitä mieltä, että ohjeita jälkitoimiin kaivattaisiin eniten. Valmisteluvaiheen vastasi 29 % ja toimenpiteet istunnossa on kaikille selkeimmät, sillä kukaan vastaajista ei valinnut sitä. Kaksi vastaajista oli siis sitä mieltä, että valmisteluvaihe tuntuu tai tuntui haastavimmalta. Toinen näistä vastaajista ei perustellut valintaansa, mutta toisen mielestä tämä vaihe tuntuu haastavimmalta, koska ei ole varmuutta siitä, mitä tietoa esimerkiksi medialle saa antaa ennen istuntoa. Jälkitoimet puolestaan ovat tuntuneet haastavimmilta, sillä ne vaativat erityistä tarkkuutta julkisen ja ei julkisen aineiston käsittelyssä ja, koska usein media on hyvin kiinnostunut tuomioista ja vastauksissa toistuukin taas juuri epävarmuus siitä, mitä tietoja saa lähettää. Asiasta on kerrottu muuan muassa seuraavasti:

”Salassa pidettävät asiat ovat omassa työkuvassa pääasiallisesti pakkokeinoasioita. Jälkitoimet valitsin, koska käsittelyiden jälkeen asioista ollaan yleensä kiinnostuneita toimittajien toimesta ja heidän tiedusteluihinsa pitäisi sitten osata vastata. Usein kysytäänkin neuvoa tuomarilta, siitä mitä tietoja saa luovuttaa.”

”Poliisin yhteystiedoissa on ollut ristiriitaista tietoa, koen myös oudoksi, että esitutkintapöytäkirjan salaiseksi määrittämisestä pitää lähettää tieto kolmeen eri sähköpostiin. Toisinaan salaisia tuomioita pyytää myös vakuutusyhtiöt ja valtiokonttori. Näitä en ikinä uskalla lähettää ilman erillistä luvan pyytämistä tuomarilta.”

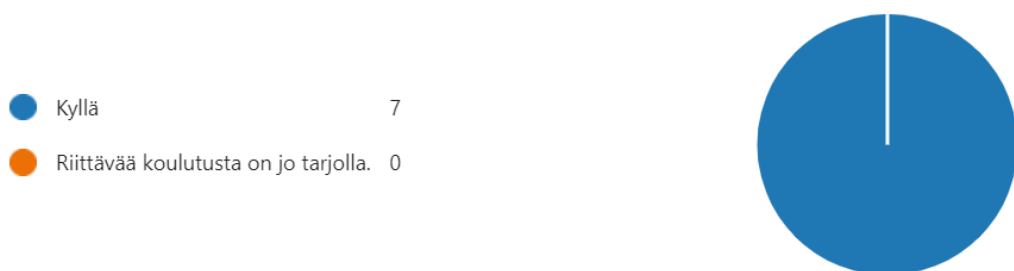
Joku oli vastannut jälkitoimet vaikeimmaksi siksi, että ei ole työssään päässyt vielä missään vaiheessa tekemään niitä. Jälkitoimissa vaikeuksia on koettu myös arkistointivaiheessa. Eräs vastaaja onkin löytänyt kiinnostavan huomion asiaan liittyen:

”Ehkä haastavimmalta on tuntunut arkistointivaihe sellaisessa asiassa, missä on annettu yhdelle vastaajalle yksi yhteinen tuomio useammasta rikosasiasta, joissa on kaikissa eri asianomistajat ja heidän henkilöllisyytensä on määrätty salassa pidettäväksi. Näissä tilanteissa on lähetetty vastaajalle yksi tuomio mistä ilmenee kaikki asianomistajat sekä kaikille asianomistajille omat kappaleet, joista on peitetty muita asianomistajia koskevat tiedot. Kuu- luuko nämä asianomistajien kappaleet myös arkistoida, vai riittääkö se, että huomautuksiin on kirjoitettu, että tuomiosta on tehty eri versiot asianomistajille ja arkistokappaleeksi jää ainoastaan vastaajan kappale eli salainen ja julkinen versio tuomiosta?”

Arkistointiohje yleisesti on koettu ihan hyväksi. Kuitenkin pohdinta siitä, mihin pykälään viitaten salassapito on määrätty, vie joillakin sihteereillä aikaa ja salassapitoaikoihin liittyen onkin toivottu selkeämpää ja yksinkertaista ohjetta. Eräs vastaaja myös nosti esiin arkistointiin liit- tyen huomionarvoisen käytännön asian:

”Onko arkistoinnissa salaisissa asioissa päällimmäisenä arkistopäiväkirja vai punainen salassa- pitolomake (esim. asianomistajan nimi salainen, ei tulisi olla etusivulla ensimmäisenä näky- vissä?)”

Seuraavana kysyttiin, olisiko lisäkoulutukselle salassa pidettävien rikosasioiden käsittelyyn tarvetta, vai onko riittävää koulutusta jo tarjolla. Kaikki vastaajat eli 100 % vastasi tähän kyllä.

Kuva 3: Kaipaisitko lisäkoulutusta salassa pidettävien rikosasioiden käsittelyyn?

Tämä on mielenkiintoinen löydös, sillä vaikka jotkin sihteereistä olivat sitä mieltä, että tarvittavat tiedot ja taidot salassa pidettävien asioiden käsittelyyn löytyy jo, on koulutukselle kuitenkin kiinnostusta ja tarvetta. Tämä tukee jo edellä esitettyä tarvetta sille, että henkilöstön perehdytystä salassapitoasioihin liittyen jatkettaisiin työhön tulon jälkeenkin.

Vastaaajia pyydettiin myös täydentämään, millä tavalla koulutuksia olisi hyvä toteuttaa. Nämä vastaukset tukevat hienosti toinen toisiaan ja kaikki vastaajat ovat asiasta samaa mieltä. Ensinäkin on esitetty, että kun uusia työntekijöitä ohjeistetaan salassapitoasioihin, myös vanhat työntekijät voisivat halutessaan osallistua koulutukseen kertausmielessä. Ja juuri tämä kertausten esiin nostaminen onkin toistunut monissakin kohdissa kyselytuloksissa. Uusien työntekijöiden koulutuksiin osallistuminen olisi varmasti tälläkin hetkellä sallittua, mutta uusille työntekijöillekään tällaista varsinaista salassapitoasioihin keskittyvää koulutusta ei olla järjestetty. Jatkoa ajatellen tässä olisi hieno kehityskohde.

Vastauksien mukaan koulutus voisi olla oman viraston sisäinen, joko Teams-koulutus tai paikan päällä toteutettu ja sen voisi pitää esimerkiksi joku asiaan perehtynyt tuomari. Sen sisällöstä on esitetty seuraavanlaisia toiveita:

”Voisi olla ihan kaikista vaiheista ihan esimerkkien kanssa ja että voisi kysyä tarkentavia kysymyksiä vaiheista.”

”Ensin perusteita ja sen jälkeen alueittain yksityiskohtaiset ohjeet.”

”Käytäntöä läpi ja ennakkoon voisi lähettää kysymyksiä.”

”Salaisten asioiden käsittelyn läpikäynti alusta loppuun eri vaiheissaan.”

Eräs vastaaja myös nosti hyvän seikan esiin, että jo olemassa olevan koulutusaineiston tietoisuutta olisi hyvä lisätä. Tämä on hyvä nosto, sillä ohjeita asiaan kuin asiaan on niin paljon, että se tarpeellinen tieto ei välttämättä löydy. Kaikki sihteerit eivät välttämättä edes tiedä, mitä salassapito-ohjeita viraston henkilökunnan käytössä jo on. On myös esitetty, että jos varsinaista koulutusta ei järjestetä, niin ainakin ohjetta olisi hyvä päivittää ja täydentää. Ohjeen on toivottu olevan *”selkokielineen täsmäohje”*.

Kaiken kaikkiaan kysely sai positiivisen vastaanoton ja viimeisten vapaiden kommenttien perusteella aihe on koettu tärkeäksi, ja sitä olisi hyvä käydä tasaisin väliajoin läpi. Ohjeistuksen päivittäminen on myös koettu tärkeäksi, jotta salassa pidettävien asioiden käsittelyä ei tarvitsisi jännittää niin paljon ja omaan työskentelyyn saisi lisävarmuutta. Opinnäytetyöhön sisällyttävälle oppaalle näiden vastausten perusteella siis on tarvetta ja se on tervetullut lisä rikossihteerin työhön. Kaikki kyselylomakkeen tuloksissa esitetyt kysymykset tullaan nostamaan esiin liitteenä olevassa oppaassa, josta jokainen voi jatkossa muistin virkistykseksi käydä tarkistamassa oikeat toimintaohjeet.

8 Oppaan luominen

Oppaan työstäminen alkoi heti kyselytulosten valmistuttua. Oppaan runko alkoi muodostumaan ensin omalla kokemuksella hankitulla tiedolla ja toimenpiteillä. Sitten käräjäoikeuden tietokannoista löytyvän materiaalin avulla runkoon lisättiin yksityiskohtaisempaa tietoa ja käytännön ohjeistusta. Kyselytuloksista oli helppo poimia sellaisia asioita, joihin oppaassa tuli kiinnittää huomiota, kuten median kyselyt ja niihin vastaaminen sekä diaarijulkisuus. Lisäksi joitakin tarkennuksia arkistointiohjeeseen kaivattiin.

Oppaan teon alkuvaiheessa pidettiin myös salassa pidettäviä rikosasioita käsittelevän kollegan sekä rikossihteerien esihenkilön kanssa palaveri, jossa sovittiin oppaan sisällöstä. Päädyttiin siihen, että oppaasta tulisi tehdä nimenomaan uusia sihteerejä mahdollisimman hyvin palveleva ja työhön perehtymisessä auttava opas. Kaikki oppaan kohdat tulisi siis avata yksityiskohtaisesti niin, että kaikki tarvittava informaatio löytyisi tästä yhdestä oppaasta. Sen vuoksi oppaaseen on liitetty myös päivitetty versio Pohjois-Savon käräjäoikeuden käytössä olevasta arkistointiohjeesta, jossa ilmenee eri asiakirjojen salassapitoajat ja -perusteet. Uusien sihteerien lisäksi opas palvelee yhtä lailla myös vanhoja sihteerejä, sillä kyselytulosten perusteella ainakin osalle vastaajista kertaus olisi hyvästä ja sillä saisi varmuutta omaan työöteeseen.

Koska median osallisuus ja toistuvuus kyselytuloksissa epävarmuuden aiheuttajana oli niin yleistä, päädyttiin tekemään varsinaisen oppaan lisäksi myös lyhyt muistilista siitä, mitä medialle saa sanoa missäkin rikosprosessin vaiheessa. Muistilistan tarkoituksena on olla apukätenä tilanteessa, jossa median edustaja kyselee rikosasiasta ja sihteeri ei ole täysin varma, mitä voi kertoa. Muistilistasta asian voi tarkastaa nopeasti ja vaivattomasti.

On ensiarvoisen tärkeää, että oppaaseen kirjoitetut tiedot ovat oikeita ja ne vastaavat sovitutuja toimintatapoja Pohjois-Savon käräjäoikeudessa. Sen vuoksi oppaan paikkansapitävyys on varmistettu konsultoimalla salassa pidettäviä rikosasioita käsitteleviä sihteerejä sekä tuomaria. Sisältöä on muokattu esihenkilön toiveiden mukaisesti ja sitä tullaan jatkossakin tarpeen mukaan muokkaamaan, jos puutteita havaitaan tai ohjeistukseen tulee muutoksia.

9 Pohdinta ja johtopäätökset

Opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää rikossihteerien osaamista, ja tukea heidän työntekoaan sekä lisätä tietoutta salassapitosäännöksiin liittyen. Työssä on käsitelty aihetta diaari- ja asiakirjajulkisuudesta käsittelyjulkisuuteen ja aina ratkaisujulkisuuteen saakka. Salassapitosäännöksiä on käsitelty monesta eri näkökulmista ja niitä on rinnastettu käytännön työhön; valmistelu-, istunto-, ja jälkityövaiheisiin. Opinnäytetyössä aihe on selvästi rajattu tiettyyn alueeseen salassa pidettävien rikosasioiden käsittelyssä, jotta kokonaisuus on säilynyt selkänä. Salassapitosäännöksiä on tarkasteltu ”julkisuuslain”, YTJulkL:n, Euroopan

ihmisoikeussopimuksen, perustuslain, rikoslain, tietosuojalain ja hallituksen esityksien pohjalta. Opinnäytetyön oikeusdogmaattinen tulokulma on siis toteutunut.

Kyselytutkimuksen avulla selvitettiin, miten Pohjois-Savon käräjäoikeuden rikossihteerit kokevat salassa pidettävien rikosasioiden käsittelyn ja olisiko aiheen tiimoilla jotakin kehityksen varaa. Kyselytulokset antoivat erittäin hyviä näkökulmia asian käsittelyyn ja niistä selvisi, että lisäkoulutukselle todella olisi tarvetta ja kiinnostusta. Kyselytulokset osoittivat, että salassapitoasiat kuitenkin ovat jo nyt varsin hyvin tiedossa, mutta toisille aihe on vaikeampi kuin toisille. Kyselyn avulla selvisi, että jatkuvalla perehtymisellä salassapitoasioihin liittyen olisi tarvetta ja siinä olisi kehittämisen paikka.

Vastaukset antoivat hyvin arvokasta sisältöä siihen, miten ohjeistusta voisi kehittää ja minkälainen koulutuksen tulisi sisällöltään olla. Kyselytulokset antoivat paljon näkökulmia oppaan tekoon muun muassa sen suhteen, mihin vaiheisiin kannattaa eniten kiinnittää huomioita. Jälkityöt oli koettu kaikista haastavimmiksi ja moneen kertaan median osallisuuden aiheuttamat kysymykset nostettiin esiin. Näiden tulosten perusteella olikin ensiarvoisen tärkeää koko prosessin käsittävän oppaan lisäksi käydä tarkemmin läpi, mitä asiakirjoja tai asioita missäkin vaiheessa saa jakaa medialle tai muille kyselijöille ja niistä muodostuikin oma erillinen muistilista.

Edellä kerrotun perusteella kehittämistyö kokonaisuudessaan on vastannut kysymykseen, mitä säännöksiä salassapitoon liittyy ja miten sihteerin tulee työssään huomioida nämä seikat sekä kuinka ohjeistusta asian suhteen voisi selkeyttää. Opinnäytetyö tulee olemaan hyödyllinen apuväline rikossihteerin työssä. Se myös antaa toimeksiantajalle ajantasaista tietoa siitä, millä tasolla salassa pidettävien rikosasioiden käsittelyn osaaminen tällä hetkellä on ja tarvitseeko sen suhteen tehdä toimenpiteitä. Opinnäytetyön tulokset sisältävät paljon hyviä ja mielenkiintoisia kehitysehdotuksia ja -ideoita, joiden pohjalta toimeksiantajan on mahdollista halutessaan lähteä kehittämään toimintaa Pohjois-Savon käräjäoikeudessa. Tutkimusta voisi vielä laajentaa sisällyttämällä siihen myös siviiliosaston salassapitoasiat. Opinnäytetyön tuloksista voi olla apua myös toisissa käräjäoikeuksissa tai muissa ulkopuolisissa organisaatioissa, jotka ovat päätyneet perehtymään opinnäytetyöhön.

Lähteet

Oikeuskirjallisuus

Painetut

Hirvelä, P. Rikosprosessi lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa. WSOYpro Helsinki: Vantaa 2006.

Jokinen, A. Oikeudenkäynnin perusteet, periaatteet ja instituutiot, oikeudenkäynti I. Talentum Media Oy, 3., uudistettu painos. BALTO print: Liettua 2016.

Mäenpää, O. Julkisuusperiaate. WSOYpro Helsinki 2008.

Neuvonen, R. Oikeus julkiseen tietoon. Helsingin Kamari Oy: Viro 2017.

Ojala, T. Seksuaalirikokset. Edita Publishing Oy: Porvoo 2014.

Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten laatuhankkeen työryhmäraportteja XIII. Meedia Zone Oü: 2018.

Tapanila, A. Oikeudenkäynnin julkisuus riita- ja rikosasioissa. Edita Publishing Oy: Helsinki 2009.

Vuorenpää, M. Prosessioikeuden perusteet. 2., uudistettu painos. Alma Talent Helsinki 2023.

Sähköiset

E-kirja

Ojala, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. Kehittämistyön menetelmät, uudenlaista osaamista liike-elämään. Sanoma Pro Oy: Helsinki. 3.-4. painos, 2015.

Lain esityöt

Hallituksen esitys HE 94/1993 vp. Viitattu 23.4.2024. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_94+1993.pdf

Hallituksen esitys HE 1/1998 vp. Viitattu 23.4.2024. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_1+1998.pdf

Hallituksen esitys HE 30/1998 vp. Viitattu 23.4.2024. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_30+1998.pdf

Hallituksen esitys HE 13/2006 vp. Viitattu 3.2.2024. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_13+2006.pdf

Oikeustapaukset

Apulaisoikeuskanslerin ratkaisu OKV/20/31/2018. Viitattu 20.1.2024. <https://www.finlex.fi/fi/viranomaiset/foka/2020/20205349>

KKO:2018:75. Viitattu 10.2.2024. <https://korkeinoikeus.fi/fi/index/ennakkopaatokset/1542711630095.html>

KKO:2020:83. Viitattu 10.2.2024. <https://korkeinoikeus.fi/fi/index/ennakkopaatokset/kko202083.html>

Surakka, J. Käräjäoikeuden salassapitomääräys oli lakiin perustumaton - rikosasian vastaajan ei voitu myöskään säännöksessä tarkoitettu tavoin katsoa olevan erityisen suojelun tarpeessa. Edilex 2017. Viitattu 3.2.2024. <https://www-edilex-fi.nelli.laurea.fi/uutiset/52444?allWords=rikosasian+salassapito&offset=1&perpage=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=672781>

Viljanen, P. & Muukkonen, M. KKO 2023:17 - Virka-aseman väärinkäyttäminen kunnan päätöksenteossa. Lakimies 3-4/2023. Viitattu 19.2.2024. <https://www-edilex-fi.nelli.laurea.fi/lakimies/1001120013.pdf>

Muut

Günther, K., Hasanen, K. & Juhila, K. Johdanto: analyysi ja tulkinta. Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. 2021. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 17.2.2024. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/analyysi-ja-tulkinta/>

Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2016. Tuomioistuimet ja media. Viitattu 3.2.2024. https://oikeus.fi/material/collections/20230117132710/HpU4nlzKZ/Tuomioistuimet_ja_media_2016.pdf

Juhila, K. Teemoittelu. Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. 2021. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 17.2.2024. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/teemoittelu/>

Laurikkala, J. Defensor Legis 4/2022, s. 1045-1064. Virkatoiminnan salassapitovelvollisuus ja etätyö. Viitattu 8.1.2024. https://www-edilex-fi.nelli.laurea.fi/defensor_legis/1000850010.pdf

Lindroos-Hovinheimo, S. Yksityisyyttä vai avoimuutta? Tietosuojan vaikutus julkisuusperiaatteeseen. Lakimies 5/2022. Edilex. Viitattu 4.2.2024. <https://www-edilex-fi.nelli.laurea.fi/lakimies/100080.pdf>

Ruokolahti. Asiakirjajulkisuuskuvaukset. Viitattu 27.2.2024. <https://ruokolahti.fi/fi/paatokseteko/saannot-ohjeet-ja-maksut/asiakirjajulkisuuskuvaukset>

Tuomioistuinlaitos. Julkisuus yleisissä tuomioistuimissa. 2022. Viitattu 28.1.2024. <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/asiointijajulkisuus/oikeudenkaynninjulkisuus/julkisuusyleisissatuomioistuimissa.html>

Tuomioistuinlaitos. Tietopyyntö tai asiakirjan tilaaminen käräjäoikeudelta. 2023. Viitattu 21.1.2024. <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/asiointijajulkisuus/lomakkeet/tietopyyntotaiasiakirjantilaaminenkaraajoikeudelta.html>

Valtionkonttori. Salassa pidettävien asiakirjojen käsittely Handi-palvelussa. Viitattu 19.2.2024. <https://www.valtiokonttori.fi/maaraykset-ja-ohjeet/salassa-pidettavien-asiakirjojen-kasittely-handi-palvelussa-3/>

Julkaisemattomat lähteet

Käräjäoikeuden tietokannat

Kuvat

Kuva 1: Tuntuuko salassa pidettävien rikosasioiden käsittely vaikealta?	41
Kuva 2: Millä alueella erityisesti kaipaisit ohjeita? Jos kaikki tuntuu sinulle nyt helpolta, valitse alue, jonka sisäistämiseen sinulla meni eniten aikaa, kun perehdyit aiheeseen.	42
Kuva 3: Kaipaisitko lisäkoulutusta salassa pidettävien rikosasioiden käsittelyyn?	43

Liitteet

Liite 1: Saate kyselylle.....	52
Liite 2: Haastattelukysymykset	53
Liite 3: Opas käräjäsihteereille.....	55
Liite 4: Rikosasioiden salassapitoajat.....	58
Liite 5: Muistilista median kyselyihin	60

Liite 1: Saate kyselylle

Heippa kaikki rikososaston sihteerikollegat!

Teen opinnäytetyötä salassa pidettävien rikosasioiden käsittelystä käräjäoikeudessa, sihteerin näkökulmasta. Työ tehdään toimeksiantona Pohjois-Savon käräjäoikeudelle. Työn tarkoituksena on selvittää, mitä säännöksiä salassa pidettävien rikosasioiden käsittelyyn liittyy, ja miten sihteerin tulee työssään nämä seikat huomioida.

Toiminnallisena osuutena suoritan laadullisen tutkimuksen, jonka avulla on tarkoitus selvittää minkälaista ohjeistusta kollegani täällä Pohjois-Savon käräjäoikeuden rikososastolla kaipaisivat salassapitoasioihin liittyen. Tämä kysely auttaa selvittämään, millä tasolla osaaminen salassa pidettävien rikosasioiden käsittelyssä tällä hetkellä on sekä miten ohjeistusta aiheeseen voisi kehittää. Käytän vastauksia opinnäytetyöni täydentävänä tiedonhankintamenetelmänä ja vastauksien tärkein tehtävä on auttaa minua luomaan teidän tarpeitanne parhaiten tukevan oppaan salassa pidettävien rikosasioiden käsittelyn tueksi.

Vastaukset kerään täysin anonymisti, joten vastaahan mahdollisimman totuudenmukaisesti ja rehellisesti. Mitä yksityiskohtaisemmin ja ajatuksen kanssa vastaatte, sitä enemmän saan vastauksista irti ja sitä varmemmin opinnäytetyöstäni on hyötyä teille jokaiselle!

Kyselyyn vastaaminen vie vain noin 5 minuuttia ja vastausaikaa kyselyyn on kaksi viikkoa tästä päivästä lukien, eli 19.02.2024 saakka.

Kiitos todella paljon jo etukäteen vastauksista, ne auttavat minua opinnäytetyöurakassani erittäin paljon!

Liite 2: Haastattelukysymykset

1. Mitä tuntemuksia salassa pidettävät rikosasiat sinussa herättää? Kerro vapaasti omin sanoin, mitä aihe ensimmäisenä tuo mieleen.
2. Minkälaista perehdytystä olet saanut salassapitoasioihin liittyen ja onko se ollut mielestäsi riittävää?
3. Tuntuuko salassa pidettävien rikosasioiden käsittely vaikealta?
 - a. Kyllä
 - b. Ei
4. Mikä salassapitoasioissa askarruttaa? Yksilöi mahdollisimman tarkasti, jos pystyt. (Tämä kysymys tuli vain, jos vastasi 3. kysymykseen kyllä.)
5. Tiedätkö mitkä asiakirjat ovat salassa pidettäviä? (Tähän jäi vahingossa päälle haarautuminen, joten kysymys tuli vain, jos vastasi 3. kysymykseen kyllä.)
 - a. Kyllä
 - b. En
6. Onko sinulle epäselvää, mitä toimenpiteitä salassa pidettävät jutut sihteeriltä vaatii valmistelun ja istunnon aikana vai onko kaikki päivänselvää? Kerro omin sanoin ajatuksia tästä.
7. Millä alueella erityisesti kaipaisit ohjeita? Jos kaikki tuntuu sinulle nyt helpolta, valitse alue, jonka sisäistämiseen sinulla meni eniten aikaa, kun perehdyit aiheeseen.
 - a. Valmisteluvaihe
 - b. Toimenpiteet istunnossa
 - c. Jälkitoimet
8. Kuvaile omin sanoin, miksi juuri tämä alue tuntuu/tuntui haastavimmalta.
9. Onko ohjeistus arkistointiin mielestäsi hyvä, vai viekö salassapitoaikojen pohtiminen ylimääräistä työaikaa? Kerro omin sanoin

10. Kaipaisitko lisäkoulutusta salassa pidettävien rikosasioiden käsittelyyn?
 - a. Kyllä
 - b. Riittävää koulutusta on jo tarjolla

11. Miten koulutus tulisi mielestäsi toteuttaa? Kerro tähän vapaasti ajatuksiasi ja toiveitasi tästä. (Tämä kysymys tuli vain, jos vastasi 10. kysymykseen kyllä.)

12. Kerro tähän rehellisesti ja vapaasti mitä ajatuksia tämä kyselylomake ja sen aiheena oleva salassa pidettävien rikosasioiden käsittely sinussa herättää. Tuntuiko aihe tylsältä ja tutulta vai heräsikö vastauksien myötä kenties uusia ajatuksia?

Liite 3: Opas käräjäsihteereille

Opas salassa pidettävien rikosasioiden käsittelyyn

1. Valmisteluvaihe

- Kun juttu on jaettu
 - Salainen asia pidetään punaisessa muovitaskussa
 - Tarkista salassapito -merkintä Sakarissa ja sähköisessä kansiossa

- Vaatimuspyynnöt, haasteet ja kutsut
 - Saman vastaajan salaisia juttuja ei yhdistetä ennen haastamista, koska jutuissa on yleensä eri asianomistajat
 - Todistajien kutsuihin lisätään salassapitofraasi (Sakarissa fraasipankki: AJulkisuus, Todistajan kutsuun, kun asianomistajan nimi salainen)
 - Kun päiväkirja siirretään haastemiesten Uudet-kansioon, kirjoitetaan perään teksti: Salainen

- Asiakirjatilaukset
 - Jos jutun avustajille lähetetään sähköpostitse juttuun koskevaa materiaalia, lähetetään salattuna viestinä sec-päätteellä ja viestin otsikkoon kirjoitettava "salainen"
 - Median tieto- ja asiakirjapyyntöihin tulee suhtautua erityisellä tarkkuudella. Kysy asiaa käsittelevältä tuomarilta, jos et ole varma saako jotain kertoa tai lähettää.

- Käännös- ja tulkaustilaukset
 - Tilauksissa mainittava:
 - o käännöstyötä ei saa tehdä käännösmuistilla
 - o aineisto on salassa pidettävää
 - o ei saa käyttää ulkopuolista toimijaa, mikäli käännöspalvelu on ruuhkautunut ja kysyvät erikseen, saako käyttää ulkopuolista toimijaa
 - Lähetettävä salattuna viestinä sec-päätteellä ja mainittava korotettu tietosuoja, koska kyseessä on rikosasia.

2. Käsittelyvaihe

- Tuomion valmistelu Ritussa
 - Muutetaan julkisuusluokka Salassa pidettävä/Osittain salassa pidettävä seuraaville välilehdille (merkinnät tehdään sen mukaan, mitä/mikä on salassa pidettävää:
 - o Ratkaisun tiedot
 - o Henkilöt (huom. myös asianomistajan huoltajat)
 - o Vaatimukset
 - o Vastaus

- Perustelut
- Seuraamukset (asianomistajan vaatimuksen seuraamukseen liittyvä seloste - salataan asianomistajan nimi)
- Valtion varoista maksettaviin palkkioihin - esim. asianomistajan avustajan palkkio, jos asianomistajan nimi on mainittu
- Lisätään Ratkaisun tiedot-välilehdelle vapaavalintaiset selosteet -kohtaan seloste tuomion julkisuudesta otsikolla "Tuomion julkisuus", esimerkiksi:
 - *Käräjäoikeus määrää oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 24 §:n nojalla, että jäljempänä seuraava tuomio on X osalta salainen 60 vuotta eli XX.XX.20XX saakka, koska tuomio sisältää mainitun lain X §:ssä salassa pidettäväksi säädettyjä tietoja.*
- Salataan salassa pidettävät tekstit
 - Katso Sakarin Notesista löytyvän Ritu-ohjeen kohta 16
- Istunnossa
 - Huolehdi, että salissa on tarvittavat turvajärjestelyt, kuten sermit pelkääville asianosaisille.
 - Kun juttu määrätään salassa pidettäväksi, lähetä siitä heti tieto poliisille. (Jos haastehakemuksen on tehnyt Tulli, niin tieto on lähetettävä Tullin kirjaamoon)
 - Malliviesti: *Seuraava esitutkintapöytäkirja on määrätty x.x.20xx (istuntopäivä) pidettäväksi salassa 60 vuoden ajaksi x.x.20xx saakka. Esitutkintapöytäkirjan nro tähän.*
 - Salista voidaan poistaa ylimääräiset henkilöt
 - Salassapitomääräys kirjataan pöytäkirjan alkuun julkisuusfraasilla
 - Henkilötodisteluissa Audico -tallenteisiin merkitään ruksi kohtaan "salainen"

3. Jälkityöt

- Ratkaisunantopäivänä
 - syyttäjälle ja asianosaisille tuomion salainen versio
 - Tuomari laatii aina kokonaan salaisissa jutuissa istunnon jälkeen julkisen selosteen, jonka sihteeri tarvittaessa toimittaa pyytäjille
 - Jos käsiteltävässä jutussa on useita asianomistajia, jokaiselle heille lähetetään vain heitä itseään koskeva osuus ja loput tuomiosta vain julkisin osin - jutun huomautuksiin on kirjoitettava, jos tuomiosta on tehty eri versioita asianomistajille
- Asiakirjatilaukset / tietopyynnöt
 - Tilaukset tulevat usein tietopyynnöt -sähköpostista.
 - Tilauksissa oltava tarkkana, että lähettää oikean version tuomiosta

4. Arkistointi

- Lisää hävitettävän aineiston kansilehden yläreunaan S-merkintä

- Arkistopäiväkirjan jälkeen kokonaan salaisissa jutuissa päällimmäiseksi tulee punainen salassapitolomake ja sen jälkeen julkinen versio tuomiosta sekä julkinen seloste
- Jos vain tietyt jutun asiakirjat ovat salassa pidettäviä, jätetään salaiset asiakirjat alimmaiseksi ja niiden päälle laitetaan punainen salassapitolomake
 - o Huomioitava, että poliisit soveltavat eri salassapitosäännöksiä ja siksi esimerkiksi esitutkintapöytäkirjoissa on salassapito -merkinnät. Käräjäoikeudessa näitä ei kuitenkaan käsitellä salassa pidettävänä, eikä niiden päälle tarvitse salassapitolomaketta (toki, jos juttu on kokonaan salainen, toimitaan kuten yllä ohjeistettu)
- Salassapitolomakkeeseen merkittävä salassapitoperuste ja julkiseksitulopäivä. Salassapitoaika lasketaan vireilletulo -päivästä, yleensä se on 60 vuotta ja sen voi tarkistaa tuomion etusivulta.
- Jos alaikäisen asianomistajan kuulemistallenne on todisteena, pyydetään virstomestareita polttamaan tallenne CD-levylle ja arkistoidaan se erikseen arkistosta löytyviin koreihin (säilytysaika 20 vuotta ratkaisupäivästä).
- Katso salassapitoajat liitteestä 4.

Liite 4: Rikosasioiden salassapitoajat

Päivitetty vanha ohje:

Lainkohdat ja salassapitoaika	Salassa pidettävä tieto	Esimerkki asiakirjoja:
<p>YTJulkL 9.1/1 §</p> <p>Valtion ulkoinen turvallisuus ja kansainväliset suhteet</p> <p>Salassapitoaika 25 vuotta</p>	<p>Valtion ulkoista turvallisuutta vaarantava tieto / Suomen kv-suhteita haittaava tieto</p>	<p>Maanpuolustusta ja poikkeusoloja sekä poliittisia ja taloudellisia ulkosuhteita koskevat asiakirjat, supon asiakirjat, kv oikeusavussa toisen valtion salassa pidettäväksi pyytämät asiakirjat</p>
<p>YTJulkL 9.1/2 §</p> <p>a) Yksityiselämä b) Terveystila sekä c) Sosiaalihuolto</p> <p>Salassapitoaika 60 vuotta</p>	<p>a) Päihteidenkäyttöä, ihmisuhteita, sukupuolielämää ja seksuaalisuutta ja taloudellisia kokonaisoloja koskevat tiedot</p> <p>b) Mielenterveys ja psyykinen toimintakyky, arkaluontoiset sairaudet/vammat</p> <p>c) Päihdehuoltoa, perheen henkilösuhteita ja mielen-terveyspalveluja koskevat tiedot</p>	<p>a) Seksuaalirikosten asiakirjat, intiimialueen ym. Valokuvat</p> <p>b) Lääkärintoimitukset ja -todistukset ym. Vastaavat, sairaushistoria</p> <p>c) Mainittujen palvelujen ja tukitoimien käyttöä koskevat selvitykset</p>
<p>YTJulkL 9.1/3 §</p> <p>(Henki)rikoksen uhri ja tämän läheiset</p> <p>Salassapitoaika 25 vuotta</p>	<p>Tieto, joka loukkaa uhrin oikeuksia tai muistoa tai uhrin läheisiä</p>	<p>Henkirikosjuttujen valokuvat, ruumiinavauspöytäkirja ja lausunto kuolemansyystä</p>
<p>YTJulkL 9.1/4 §</p> <p>Eräät salassa pidettävät asiakirjat</p> <p>Salassapitoaika 60 vuotta</p>	<p>Tiedot rikosrekisteristä, henkilötutkinnasta, yhdyskuntapalvelun soveltuvuusselvityksestä, mielentilatutkimuksesta, pitkäaikaisvankien vapauttamismenettelyä varten annetusta lausunnosta ja nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelmasta.</p>	<p>Mainitut asiakirjat</p>

<p>YTJulkL 9.1/5 §</p> <p>JulkL 11 §:n 2 mom 7 kohdassa ja 24 §:n 1 mom 31 kohdassa tarkoitettut yhteystiedot</p> <p>Salassapitoaika 25 vuotta</p>	<p>a) Todistajan, asianomistajan tai asianosaisten taikka rikosilmoituksen tms. Tekijän yhteystiedot</p> <p>b) Henkilön ilmoittama salaisen puhelinnumero tai matkaviestimen sijaintipaikka</p> <p>c) Henkilön (voi olla muukin kuin kohdassa mainittu) ilmoittama kotikunta ja siellä oleva asuinpaikka (myös tilapäiset) tai muu yhteystieto</p>	<p>Asianomistajan kirjalliset vaatimukset, esitutkintapöytäkirja, syyttäjän info -lehti, VTJ-tuloste</p>
<p>YTJulkL 9.1/6 §</p> <p>Tuomioistuimen neuvottelusalaisuus</p> <p>Salassapitoaika tapauskohtainen 25/60 vuotta</p>	<p>Oikeuden jäsenten neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluva tieto</p>	<p>Oikeuden jäsenten muistiinpanot, muistiot tms.</p>
<p>YTJulkL 10 §</p> <p>Oikeudenkäyntiasiakirjan määrittäminen pidettäväksi salassa</p> <p>Salassapitoaika tapauskohtainen 25/60 vuotta</p>	<p>Muussa laissa (esim JulkL 24 §) salassa pidettäväksi säädetty tieto, kuten liike- ja ammattisalaisuus, henkilön vuositulot ja kokonaisvarallisuus, verotustiedot</p>	<p>2 kohdassa mainitut asiakirjat, mikäli niissä oleva tieto ei ole suoraan mainitun kohdan perusteella salassa pidettävä</p> <p>Elinkeinotoimintaan liittyvät sopimukset ym. asiakirjat.</p> <p>Rangaistustietoja sisältävät asiakirjat, kuten ajoneuvoliikennerekisteriote, sakkorekisteriote, sakkolaskurin tuloste, oikeusapuhakemuksen liittyvä taloudellinen selvitys, palkkatodistus, ulosottoselvitys, perukirja, verotarkastuskertomus, toimeentulotuki- ja asumistukipäätös, potilasasiakirjat.</p>

Liite 5: Muistilista median kyselyihin

Muistilista: Mitä medialle saa kertoa rikosasian eri vaiheissa?

(Muistilista tarkoitettu suullisiin rikosasioihin. Pääsäännöllä tarkoitetaan normaalia rikosasiaa ja poikkeuksella tarkoitetaan salassapittoa)

1. Valmisteluvaihe

- Pääsääntö: Diaaritiedot (tiedot asiaa käsittelevästi tuomioistuimesta, asian laadusta, käsittelyn vaiheista, suullisen käsittelyn ajankohdasta ja paikasta sekä asianosaisen yksilöimiseksi tarvittavat tiedot) ovat aina julkisia ja ne saa kertoa toimittajille.
- Poikkeus: Jos juttu on salainen, asianomistajan henkilöllisyys ja salaiset yhteydetiedot ovat sellaisia perustietoja, joita ei saa kertoa - tästä pitäisi olla aina merkintä asian tiedoissa
- Ennakkovastauksen voi lähettää vasta samaan aikaan kuin haastehakemuksen, eli kun ne on esitetty istunnossa - määräyksellä asiakirja voi poikkeuksellisesti tulla julkiseksi aiemmin tai myöhemmin

2. Istunnon aikana (päätehtävä ensin, median kyselyt toissijaisia)

- Pääsääntö: Haastehakemukset, vastaukset ja kirjalliset todisteet voi lähettää tilaajilla heti sen jälkeen, kun ne on käyty istunnossa läpi. Huom. koko esituskintapöytäkirjaa ei toimiteta toimittajille, vaan pyydetään heitä kääntymään poliisin puoleen. Yksittäisiä kirjallisia todisteita annetaan.
- Poikkeus: Mikäli asia on julistettu salaiseksi, medialle ei voi lähettää haastehakemuksia istunnon aikana. Myöskään kirjallisia todisteita ei lähetetä.
- Vastaus toimittajien kyselyihin tulisi antaa työpäivän aikana. Jos ei voi tai ehdi vastata, täytyy vähintään ilmoittaa, milloin vastaus tulee.

3. Jälkityöt

- Pääsääntö: Tuomiotilaukset voi lähettää medialle sen jälkeen, kun asianosaiset ovat saaneet tuomioista tiedon. Huom. henkilötunnus tulisi peittää esimerkiksi tuomiolauselmalta, jos tilaaja on yksityinen henkilö tai jotenkin epäilyttävä. Valtamedian (Iltalehti, Iltasanomat, Savon Sanomat, Helsingin Sanomat, Yle, ym.) tilauksissa henkilötunnusta ei tarvitse peittää
- Poikkeus: Medialle saa kertoa vain tietoa, joka löytyy julkisesta selosteesta sekä lähettää tuomioita vain julkisin osin. Tässä oltava tarkka.
- Vastaus tulisi antaa työpäivän aikana. Jos ei voi vastata. Ilmoitus, milloin vastaus tulee.